БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 90 (4318) 1959 ч. май 6, среда. | Өртээ 20 коп

ХОВУ ТУРЛАГЛАРЫНГА МАССА-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛДЫ КАЛБАРТЫР

Бистиң областың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринге часкы хову ажылдары изиг түлүк чоруп турар. Бедик дүжүттүң эге үндезини тарылга үезинде тургустунар. Ынчангаш партия райкомнары болгаш эге организацияларының организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды хову ажылдарын өй-шаанда, бедик шынарлыг чорударынга чагыртыр ужурлуг.

Партия организациялары кижи[illegible] ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылдың улуг дуржулгазын чыып, хөй янзы хевирлерин чедип алган. СЭКП-ниң XXI съездизинге белеткелдерниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Соведингe база чер-чер Советтеринге соңгулда кампаниязының үезинде областа 200 агитпунктулар, 339 агитколлективтер тургустунган болгаш 5500 ажыг агитаторлар ажылдап турган. Сөөлгү айларның дургузунда агитаторлар областың ажылчы чоннарының ортузунга он-он муң беседаларны чорудкан болгаш 1600 ажыг лекцияларны номчаан.

Хөй-хөй партия организациялары, ылаңгыя Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг», «Искра», «Октябрь 30 чылы», Барыын-Хемчик районнуң «Большевик», «Комсомол 30 [illegible]лы», Улуг-Хем районнуң «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозтарда партия организациялары часкы хову ажылдары эгелээриниң мурнунда-ла колхозчуларның, механизаторларның ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылдарның планын кылган болгаш часкы тарылга үезинде социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, ховуга ажылдаар бүгү кижилерге таныштырган. Часкы тарылга эгелээри билек бригадаларның хову турлагларын плакаттар, лозуннар, кыйгырыглар-биле дерип, агитхуудустарны, хана солуннарны үндүрүп эгелээн.

Улуг-Хем районнуң «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозунда партия организациязы (секретары эш Х. Сарыг-оол) хову турлаанда клубту, агитпунктуну, кызыл булуңну ажыткаш, оларны масса-политиктиг ажылдың төвү болдурган. Ында СЭКП-ниң XXI съездизиниң материалдарын, колхозтуң мурнунда турар ажыл-агыйның ээлчеглиг сорулгаларын хандыр тайылбырлаарын организастаан. Масса-политиктиг ажылды чорударынга колхозчу активти, көдээ интеллигенцияны калбаа-биле киириштирип турар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозунда партия организациязы (секретары эш Люндуп) партийжи-политиктиг ажылды хову турлагларынче, кижилерниң ажылдап турар черлеринче көжүрген. Агитаторлар хову турлагларынга үргүлчү туруп, тараажыларның мурнунда турар сорулгаларны оларга тайылбырлап берип, бригадир болгаш учётчиктер-биле кады колхозчуларның, механизаторларның социалистиг чарыжының түңнелин хүн бүрү үндүрүп, мурнакчыларны хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларынга чырыдып турар. Колхоз клубунуң бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери ховунуң ажыл-ишчилеринге концерттерни көргүзүп, бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда болуушкуннарны таныштырып турарлар. Ол бүгүнүң түңнелинде колхоз тараа культураларының тарылгазын эң кыска хуусаада — 6 ажыл хүнүнде районга бир дугаарында дооскан.

Ындыг болза-даа партийжи-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарны бүгү партия организациялары бир дөмей эки тургускан деп санап болбас. Танды районнуң «Совет Россия», «Революцияның чалбыыжы» колхозтар эрткен соңгулдаларның соонда агитац-массалыг ажылды соксаткан деп чугаалап болур. Тарылганың баштайгы хүннеринде хову турлаглары лозуң, плакаттар-биле дериттинмээн, агитаторларның үнү дыңналбас, ховуда ажылдап турар механизаторларның, колхозчуларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургуспаан, нийти чемненилгени багай организастаан турган.

Тарылганың бо изиг түлүк үезинде тараажылар шаг-үе барымдаалавайн кызыг-кыйыг чок ажылдап турарлар. Партия организацияларының сорулгазы болза, оларның культурлуг дыштанылгазынче сагыш салып, олар хостуг шактарны эки эртирзиннер дээш таарымчалыг байдалдарны тургузары болур. Хову турлагларынга кызыл булуңнарны, агитпунктуларны тургузуп, чаа солуннарны, журналдарны аңаа деңгээри чугула.

Кызыл булуңнар, ховуда агитпунктулар масса-политиктиг ажылдың төвү болган турарын хандырар. Аңаа СЭКП-ниң XXI съездизиниң материалдарын болгаш ээлчеглиг ажыл-агый, политиктиг сорулгаларны хандыр тайылбырлаарын организастаар. Политик-массалыг ажылды чорударынга партия, совет, комсомол, профэвилел, ажыл-агый органнарының удуртукчу ажылдакчыларын, бүдүрүлгениң мурнакчыларын, көдээ интеллигенцияны калбаа-биле киириштирери чугула.

Көргүзүглүг агитация дугайын уттуп болбас. СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлериниң дугайында, районнуң, колхозтуң, совхозтуң, бригаданың чеди чыл планының дугайын, мурнакчы ажыл-агыйларның болгаш тус-тус кижилерниң ажылының мурнакчы дуржулгазының дугайын чугаалап турар плакаттарны, диаграммаларны, стендилерни хову турлагларынга, фермаларга, чурттакчылыг черлерге делгеп тургузар херек. Көргүзүглүг агитация часкы тарылга үезинде коллективтиң мурнунда турар сорулгаларны тодаргай көргүзер ужурлуг.

Ховуда ажылдап турар ажыл-ишчилерге медицина дузаламчызын организастаары, бирги чергениң чугула барааннарын садары-биле киоскаларны хову турлагларынга ажыдары, бригадаларга дерги садыгларын чорудары эргежок чугула. Часкы тарылганы эң кыска хуусаада эки шынарлыг чорудар дээш бүгү-ле күштерни салыр херек.

Тарылганы бедик шынарлыг болгаш шалыпкын чорудар

* * *

Улуг-Хемде часкы тарылга дүвүренчиг байдалда

Районнуң девискээринге бо частың байдалы областың өске районнары-биле дөмей болган болгаш хар эрте ээрээн. Ынчангаш тарылга мурнунуң ажылдап кылыышкынны база-ла эрте эгелээн. Ындыг болза-даа часкы хову ажылдарының темпизи районда кончуг оожум чоруп турар. Апрель 30-ге чедир эрте чажар культураларның тарылга планы Улуг-Хемниң кожазы Чаа-Хөл районда 101,2 хуу турда, Улуг-Хем районда чүгле 20,6 хуу болуп турар, а «ҮТКА 25 чылы» совхозта 42,2 хуу. Бо ийи районнуң девискээри кожа база оларның агаар бойдус байдалы чаңгыс аай турда-ла тарылганың темпизи Улуг-Хемде хожудап турарының чылдагааны чүдел дээрге, районнуң колхозтары болгаш совхозу шык базырыышкынның хөйү-биле чорутса-даа чажылганың чыдып каап турары болур. Ооң уламындан шык базырыын илиртеп каан хөй черлер тараа чаштынмайн чыткаш кургап турар.

Районнуң колхозтарынга тараа культураларын чажарының хуусаазын соңгаарладып турарывыс чүүлдүг, чүге дээрге бистиң тараа тарыыр шөлдеривистиң байдалы эрте чажарга таарышпас, хөй-ле чажып каарга-даа дыка орайтагыже, июнь айга чедир тараа үнмейн чыткаш, хамык бок-үнүштер баштай үнүп келгеш, тарааны үндүрбейн баар, ынчангаш дүжүт кудулаар деп часкы тарылганың хожудаашкынының чамдык удуртукчулар шын эвес ындыг чылдагаан-биле тайылбырлап турарлар.

Ол тайылбыр районнуң чамдык участоктарынга агротехника талазы-биле чөптүг болуп база болур-ла, а ынчалза-даа нийти районнуң байдалдарынга ындыг янзылыг хөөннер канчап-даа таарышпас. Бистер часкы тарылганы чогуур үезинде, 6—7 ажыл хүннеринде чорудар сорулганы салып турар болгай бис. Ол болза часкы шыкты чогуур үезинде ажыглап алырының кол чүүлү болур.

Часкы үеде бок-үнүштерни баштай үндүргеш, ону чок кылгаш ооң соонда тараа өстүрер дээр болза чернің шыгын, тарылганың кол үезин эртириптип болур болгаш ол чорук ылаңгыя бистиң областың байдалдарынга дүжүттү кудулады болур.

Шагаан-Арыг МТС-ти СТС кылдыр эде организастааны-биле холбаштыр районнуң колхозтары тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын четчири-биле садып алган, ынчангаш бо чылдың часкы тарылгазын организастыг, бедик агротехниктиг деңнелге эртирип болурунуң бүгү аргалары бар.

Ындыг-даа болза часкы хову ажылдарының эгезинден бээр хову ажылдарын организастаарының болгаш агротехниктиг чурумнарны сагыырының талазы-биле четпестер бар. Чижээ, «СЭКП-ниң XX съездизи» болгаш Ленин аттыг колхозтарның бригадаларынга кывар, чаар материалдар үзүктелгени-биле тракторлар 5 хонукта анаа турган. Тараа чаштырар машиналар ажылдап чоруп турда үрезинни сеялкаларже урар дүрген арганы районнуң кайы-даа колхозунда организаставаан, ол хамаан чок трактористерниң, колхозчуларның ажылдап турган черлеринге дүштеки чемнерни чедирип бээр ажылды организаставаан болуп турар.

«Чодураа» болгаш «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозтарның тараа шөлдеринде эрткен чылдың тарааларының саваңнарын аштавайн турары тарылгага шаптык болуп турар.

«СЭКП-ниң XX съездизи» колхоз чажарының кондициязынга таарышпас деп көрген 40 тонна үрезинни, Жданов аттыг колхоз суланың үрезинин ам-даа орнап албаан.

Районнуң колхозтарында болгаш совхозка тараа культураларының суггарылгазы чугула улуг рольдуг болуп турар. Нийтизи-биле районга 5600 га черни суггарар ужурлуг. Ындыг болза-даа «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң Элиг-Хемде, Ленин аттыг колхозта чүгле 230 га чер часкы суггарылга-биле хандыртынган. Өске колхозтар часкы суггарылганың канчаар-даа аажок ужур-дузазын үнелеп көрбейн, бо талазы-биле чогуур хемчеглерни албайн турарлар.

Часкы тарылгага база бир кол кичээнгейниң бирээзи тарааан черлерни дескилеп чорудары болур. Ол ажылды хандырары күскү үеде таразын ангылап ажаап алырынга чернің шыгын тударынга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг, ынчалза-даа кайы-даа колхозтарда ол чугула ажылды чорутпайн турар. Чамдык колхозтар чер дескилээр чепсектерни чаа кылып турар чүүлдер бар.

Кайы-даа колхозтарның тараа шөлдериниң чоок кавызында малчыннар хонгулап алган, ында илиртеп, чажып каан шөлдерни малга таптай бастырып турар чоруктар база-ла таарышпайн турар.

Районнуң колхозтары 1520 га, совхоз 200 га кукурузаны тарыыр хүлээлгелиг. Ол чугула культураларга участоктар шилиттинген. СЭКП райкомунуң болгаш районнуң күүсекчи комитединиң шиитпирин ёзугаар районнуң харысалгалыг удуртукчуларын колхозтарның кукуруза участоктарында бижыглаан. Ындыг-даа болза колхозтар санында кукуруза талазы-биле харысалгалыг эштер боттарының участоктарынга ында хаая барып, ол культураның тарылгазынга белеткелди хынавайн турарлар.

Улуг-Хем районнуң девискээри Чаа-Хөл районнуң девискээринден ылгалырының демдектери чок чаңгыс аай байдалдарлыг турда-ла, Чаа-Хөлдүң колхозтары ам тараа культураларының тарылгазын доозуп турда, Улуг-Хем районнуң мынчаар озалдап турары, районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының четпес ажылдап турарын херечилеп турар.

М. КАВАА-САРЫГ,
«Шынның» корр.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1959 чылдың апрель 30-ге чедир, хуу-биле)

Районнар	Тараа культуралары	ооң иштинде кызыл-тас
Бай-Тайга	101,4	119,8
Сүт-Хөл	101,4	103,1
Барыын-Хемчик	100,4	117,4
Чаа-Хөл	101,2	115,1
Чөөн-Хемчик	91,9	111,9
Тес-Хем	71,1	110,8
Өвүр	68,4	72,2
Улуг-Хем	20,6	35,7
Каа-Хем	17,5	26,9
Танды	11,3	12,3
Бии-Хем	4,1	4,7
Совхозтар:		
«Барлык»	100,0	116,5
«ҮТКА 25 чылы»	42,2	107,5
«Межегей»	28,8	65,3
«Тиилелге»	17,3	36,0
«Элегес»	13,7	47,7
«Кызыл партизан»	6,6	17,0
«Өөк»	—	—

Тараажыларга концерт

Часкы тарылгада ажылдап турар кижилерге концерт көргүзери-биле 8 кижи составтыг агиткультбригаданы ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкому апрель айның эгезинде тургускан. Бригаданың кежигүннери хову турлагларынга, бригадаларга болгаш мал фермаларынга концерт, кинону көргүспүшаан, лекция, беседаларны номчуп, агитхуудустар үндүреринге дузалажып турар. Концерттиң номерлеринде солун чүүлдер эвээш эвес. Москвага болган бүгү-делегей аныяктарының фестивалының киржикчизи М. Дакпайның «Сыгыдын» колхозчулар улуг сонуургал-биле дыңнап турар.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

СЭКП обкому болгаш облкүүском бүгү делегейниң ажылчы чоннарының байырлалы май 1-ге алдар кылдыр моон адаанда мурнакчы бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, совхозтарның, МТС-терниң, СТС-терниң, цехтериниң, бригадаларының, фермаларның коллективтерин областың Хүндүлел самбыразынга киирген:

1. 1959 чылдың бирги кварталының планын нийти продукция бүдүрер талазы-биле 128 хуу, барааннег продукция талазы-биле 126,8 хуу күүсеткен Шагаан-Арыгның район үлетпүр комбинадын (директору Е. А. Малышев, партия организациязының секретары П. Ф. Андросов, местком даргазы В. Н. Шабалов).

2. 1959 чылдың бирги кварталында күрүнеге эът садарының планын 269,8 хуу, сүттүң 248,5 хуу күүсеткен Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозун (даргазы Н. Н. Байкалов, партия организациязының секретары Н. Ш. Доңгак).

3. 1959 чылдың бирги кварталында культура-амыдыралдың болгаш бүдүрүлгениң тудугларының талазы-биле планын 110 хуу күүсеткен Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тудуг бригадазын (бригадири эш Санчижап).

4. 1959 чылдың бирги кварталында нийти продукция бүдүрериниң планын 106,9 хуу, барааннег продукциязының 120,5 хуу күүсеткен область типографиязын (директору С. Б. Бергер, партия организациязының секретары В. Д. Магеря, местком даргазы А. Ф. Жаров).

5. 1959 чылдың бирги кварталында нийти продукция бүдүрериниң планын 106,8 хуу, барааннег продукциязының 106,8 хуу күүсеткен ыяш заводун (директору П. Ф. Кандауров, партия организациязының секретары Н. К. Попов, местком даргазы К. П. Черноусова).

6. 1959 чылдың бирги кварталында чүък сөөртүлгезиниң планын тонна-километр талазы-биле 165 хуу, тонна талазы-биле 125 хуу күүсеткен Кызылдың № 2 АТК-зын (начальниги Ф. Г. Круговой, партия организациязының секретары В. Ф. Лушаев, местком даргазы И. Г. Николаев).

7. 1959 чылдың бирги кварталында тудуг ажылының планын 122,5 хуу күүсеткен «Коммунал-тудуг» трезин (начальниги В. М. Зильберман, партия организациязының секретары А. Ф. Кобяков, местком даргазы В. В. Ермаков).

8. 1959 чылдың бирги кварталында нийти продукция үндүрериниң планын 113,8 хуу болгаш өске-даа планныг онаалгаларын ажыр күүсеткилээн Туранның үлетпүр комбинадын (директору А. И. Костенко, партия организациязының секретары К. И. Фролов, местком даргазы И. В. Кудря).

9. Колхозчу суурну чаагайжытканы дээш Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозун (даргазы М. Д. Токтугу, партия организациязының секретары М. Ч. Чамыян, көдээ Совет даргазы И. С. Базыр, херээженнер чөвүлелиниң даргазы эш Чысынмаа).

10. Колхозчу суурну чаагайжытканы дээш Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозун (даргазы А. Г. Шаалы, партия организациязының секретары М. Б. Серен-Доржу, көдээ Совет даргазы Д. С. Шагдыр, херээженнер чөвүлелиниң даргазы эш Сендажы).

11. Өг-бүлениң амыдыралының бедик культуразы, бажың чоогун чаагайжытканы дээш Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу Иван Канданович Шаравиниң өг-бүлезин, ол ышкаш чедишкиннери дээш Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң кежигүнү Доңгак Бак-Караның өг-бүлезин.

12. 1959 чылдың бирги кварталында сүт садарының планын 209,5, эъттиң 115,3 хуу күүсеткен «ҮТКА-ның 25 чылы» совхозту (директору эш Панков, партия организациязының секретары эш Шириндиви, местком даргазы эш Козина).

ЧАЯАКЧЫ ЧАС

Черим-чуртум улам уран
Чечектелип кестүп турар —
Чеди чылдың башкы чазы
Черле турбаан, чаяакчы час!

Ынчангаш бөгүн майда
Ындыннанган өөрүшкүмнү
Хөйүм-биле үлежиксеп,
Хеңнүм-турам хөөрекседим:

Коммунизм тудукчузу
Хоор чоңга аян тудуп,
Хамнаарак деп кушкаш ышкаш,
Каан дээрде ырлап тур мен.

Дүне кагар чымчак салгын,
Дүдүскентиг хүндүскү дээр,
Чү-даа бөйдус шуптузу-ла
Чүрээм бүргеп — өөртүп келди.

Кандыг-ла-бир меңге чалыы —
Харым безин кажын уткан:
Катты, хегнүң, ырның-шоорнун
Кады төрээн дуңмазы мен.

Чаа-чаа суурну, чарган черни,
Чаш мал төлү немешкенин
Чанып келген куштар безин
Шаанга киир-ле кайгап турлар.

Турум хөлдер, тулаа шыкта
Дуруялар, аңгыр, кастар
Тракторлар хөйүн кайгап
Дыка-дыка кыйгыржыр-даа,

Шыкты шупту чарып каапкан
Шыйлашкыннап алыр чер чок,
Дүжер-хонар чер-даа тыппайн
Дүүрөп-даа турлар ыйнаан.

Ээн чыткан ээзимде-даа,
Элезинниг ховуда-даа
Аян тудуп ырлаан куштар
Ажыл-агый кожаңнаарлар:

«Бат-бадак, бат-бадак,
Хойтпак-тарак, хойтпак-тарак...
Чылбаадай кулун тыт,
Чылбак куяк бе саг!» дижир.

Куштар безин ындыг турда
Куюм, омак мээң чүрээм
Ракета огу-даа ышкаш
Ырак дээрде ужугуп тур!

Степан САРЫГ-ООЛ.

Чуртка май бирниң байырлалы

Чеди чыл планының кайгамчык улуг ажыл-херектериниң баштайгы чазының чырыткылыг май биринде совет кижилер боттарының хоорайларын болгаш суурларын байырлалдыы-биле ынакшылдыг шимеп, коммунизмниң нүүрүнде могаг чок болгаш сорук кирикчи күш-ажылдың түңнелдерин үндүрген болгаш бүдүрүлгелерге, колхозтарга, совхозтарга, эртемниң албан черлеринге чедип алдынган күш-ажылчы тиилелгелерниң рапорттары байырлал хүнүнде чыскаалчыларның хөй кижилиг колонналарының кырынга чалбыыштадып чораан.

Ленинград. Кызыл туктарның шылыраажы, улуг шөлдерниң байырлал шимелдези, терең суглуг Неваның бир дески куттулуп чыдар магалыг чаагай көрүжү. Төөгүлүг XXI съездиниң айытканы улуг чаартылгаларны күүседиринге күштерин харамнанмас — чеди чыл дээш демиселчилерниң мурнуку одуруунга болур деп ленинградчылар аазап турарлар.

Кызыл Тук орденниг Балтиканың дайынчы корабльдери Нева рейдинге чоргаар чыскаалыпкан. Ол дээрге эртенгиниң 9 шакта болган шериг-далай парадының киржикчилери-дир. А ол душта курган чер шериглериниң кезектери Орду шөлүнге шериг парадынга белеткенип турган. Мооң мурнунда-даа ышкаш, май бирниң шимелдези-биле каастаттынган турган ол төөгүлүг шөлге парадтың киржикчилери тергиин эки өөредиглиин көргүспүшаан, чаңгыс кижи дег кылаш-биле базып эрткен.

Сес муң күш-культуржуларның эртиишкини сагыш сеткилден уттундурбас болган. Ооң соонда индустриалдыг Ленинградтың ажылчыннары, ооң алдарлыг улусчу интеллигенциязы шөлге кирип келген. 550 муң ажыг кижи киришкен байырлал чыскаалының киржикчилери чеди чылдың бирги чылында боттарының баштайгы чедишкиннериниң дугайын рапорттааннар.

Украинаның найысылалы чылдың кайы-даа үезинде чараш, ынчалзажок час аңаа онза чараш шинчини берип турар. Байырлалга уткуштур хоорай улам-на каас чараш апарган.

Бүгү улустуң байырлалдарының болгаш чыскаалдарының чаңчыл болган чери — Крещатикке эртенгиниң 10 шакта Киев гарнизонунуң шериглериниң дайынчы парады болган. Ооң соонда олче чыскаалганнар шуужуп эгелээн.

Күш-ажылдың, тайбыңның болгаш найыралдың байырлалының хүнүнде киевчилер, бүгү украин улус болза улустуң чаагай чоруунга болгаш чечектелиишкининге бүгү-ле чүүлдерни кылып турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынче боттарының чүректиң ханызындан сагыш сеткилин база дагын угландырганнар.

Чыскаалчыларның ап чораан плакаттардан: «Чеди чылды беш чылда!» деп плакат онза ылгалып чораан. Чеди чыл планында салдынган сорулгаларның кайгамчык чугулазын ханы медерел билбишаан, Украинаның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чеди чылды ийи чыл мурнады күүседирин шиитпирлээн.

Минск гарнизонунуң шериглериниң парадының соонда Белоруссияның найысылалының ажылчы чоннарының байырлал чыскаалы эгелээн. Трактор тудукчулары болгаш автомобильдер тургузукчулары, станок тудукчулары, эртемденнер болгаш студентилер байырлал кылажының аялгазы-биле эртип турганнар. Чеди чылдың баштайгы чылының планын чедиишкинниг күүседир дээш чарышка чедип алдынган күш-ажылчы тиилелгелерниң рапорттарын олар ап чорааннар.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективтери кылдыр адаар эрге дээш патриотчу шимчээшкин Минскиниң бүдүрүлгелеринде улам-на калбарып турар. Хүндүлүг атты мурнакчы коллективтерге тывыскан. Оларның арызында автозаводтуң шуткуур цехинден мастер А. С. Соколовтуң ээлчээ, ол-ла бүдүрүлгеден М. И. Войнның инструментальщиктер бригадазы болгаш оон-даа өскелер бар.

Ригачыларның май бир чыскаалы үш ажыг шак үргүлчүлээн. Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының шалыпчылары болгаш кежигүннери чыскаалчыларның бирги одуруунга чоруп турганнар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп хүндүлүг атты май бирниң бүдүүзүнде республикага бир-ле дугаарында «Компрессор» заводтуң токары Альфред Клявага тывыскан. Чеди чыл дээш демиселге ол бодунуң планын чогаадып алган. Ооң патриотчу эгелээшкинин муң-муң бүдүрүкчүлер эдерип салгаан.

Шериг парадының соонда Вильнюстуң ажылчы чоннарының чыскаалы каш-даа шак үргүлчүлээн. Чаңчыл ёзугаар байырлал чыскаалын аңаа школачылар ажыткан. Литваның найысылалында улуг Ленинниң адын эдилээн эң улуг районнуң ажыл-ишчилери шөлге кирип келген.

Чүгле социалистиг тургузугнуң, улустарның бузулбас найыралының ачызында республиканың экономиказынга кайгамчык улуг чедиишкиннер болдунар аргалыг болган.

Чогаадыкчы күш-ажыл хайнып, чеди чылдың улуг чаагай планнары чырыткыландыр херелденип турда, хүннээректиг Узбекистанның хоорайларынга болгаш кыштактарынга май бир чедип келген. Ташкентиниң курантылары 9 шакты хап турда, республиканың найысылалынга улустуң байырлалы эгелээн.

Шериг парады доостуру билек-ле, байырлал чыскаалы эгелээн. Совет хөвең ажылынга техниканың кол берикчизи — индустриалдыг Ташкентиниң быжыгып турар күчүзүнүң көскү херечизи болза, үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң чурагайларлыг көргүзүглерин 200 бүдүрүлгелерниң колонналарының кырынга көдүрүп үндүргени болур.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселге баштайгы улуг чедиишкиннерниң дугайын байырлалдың хүнүнде Бухара-Ташкентиниң газ дамчыдылгазының тудугжулары, Андижанның болгаш Сурхан-Дарьяның нефтичилери, Алмалыктың болгаш Беговаттың металлургтары, Ташкент оазизиниң, Фергана болгаш Зеравшан шынааларының хөвеңчилери рапорттааннар.

Боранныг хүн болзажок, Алма-Атаның чүс муң чыгам ажылчы чоннары байырлалдың хүнүнде Владимир Ильич Ленин аттыг шөлдү таварты эртип, коммунистиг тургузуушкуннуң улуг чаагай планын боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынче, тайбың дээш демиселче боттарының тура соруун көргүскеннер.

Төрээн чуртка миллиард пудтан эвээш эвес тарааны, 800 муң тоннга эътти бээр! — Казахстанның көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары 1959 чылда ындыг сорулганы салып алганнар. Ынчангаш олар боттарының сөзүн алдарлыг ээлеп турар. Май бирниң бүдүүзүнде Джамбул областың суурларының болгаш аулдарының ажыл-ишчилери эрте чажар тарааларның болгаш чигир свеклазының часкы тарылгазын дооскан. Актюбинск областың малчыннары эът садарының чартык чыл планын күүсеткен.

Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка ынакшылдың болгаш бердинийишкинниң уттундурбас көргүзүү болган Бакунуң ажылчы чоннарының байырлал чыскаалы каш-даа шактар үргүлчүлээн. Азербайджанның найысылалының чоок келир үезиниң дугайын колонналарның шимелдези чугаалап турган.

Молдавияның найысылалы — Кишиневта Тиилелге шөлү байырлалдыы-биле шиметтинген. Ажылчы чоннарның колонналары хоорайның бүгү булуңнарындан сөктүп кирип келген. Аңаа болган өскерлиишкиннерге өөрүвүшаан, чаартынган кудумчулар таварты кижилер чоргаарланган сагыш сеткил-биле базып эртип турган. Кажан кезээде ышкаш, Молдавияның найысылалынга майның бири чечектерниң, частың болгаш аас-кежиниң байырлалы болу берген.

Маадыр хоорай Сталинградтың 200 муң ажылчы чоннары байырлал чыскаалынга киришкен. Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының хөй белук хоочун кижилери база май бирниң байырлалынга аңаа киришкен, оларның арызындан үш кижи хамааты дайынның чылдарында чепсекти холга туткаш, Царицынны камгалажып турганнар.

Таллинге, Ереванга, Ашхабадка, Сталинабадка, Фрунзеге, индустриалдыг Свердловскиге, Якутскиге, Благовещенскиге база чурттуң өске-даа хоорайларынга болгаш хөй санныг суурларынга байырлалдың хөй кижилиг чыскаалдары болгулаан.

Кажан чурттуң кырынга имиртиң дүжүп келгенде, бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга болгаш маадыр хоорайлар Ленинградка, Сталинградка, Севастопольга болгаш Одессага артиллерияның чээрби даштаашкыннары-биле салюттар болган.

(СЭТА).

Парлалга хүнүн Кызылга демдеглээни

Совет парлалганың хүнүнге холбаштырган хурал СЭКП Кызыл хоорkомунуң болгаш хооркүүскомунуң хуралдаар залынга дүүн болган. Область солуннарының болгаш пем үндүрер черниң ажылдакчылары, солуннарның хоорайда бүдүрүлге, албан черлеринде бижикчилери, партия, совет болгаш хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери хуралга киришкен. Аңаа Совет парлалганың хүнүнүң дугайында илеткелди «Тувинская правда» солуннуң редактору эш В. А. Ананьин кылган.

Хурал сөөлүнде «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуннарның редакцияларының коллективтериниң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери концерт көргүскеннер.

Колхозчу тудугжуларда

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары тудуг материалдарын кыжын белеткеп алгаш, апрельдиң ийиги чартыында тудугларны кылып эгелээн.

Эш Аракчааның баштааны 35 кижилиг звено 160 олуттуг школаның тудуун кылып турар. Тудугжулар школаның фундаментизин салып турарлар. Ук тудугнуң ханазын дөрбелчинней дилген ыяш-биле кылыр, ону Шуурмактың үлетпүр комбинады дилип белеткеп турар болгаш ийи автомашина сөөртүп турар.

База бир звено колхозтуң септелге мастерскаязының, өске бир звено столовая тудуун чорудуп турарлар. Колхозчу тудугжулар бо чазын суурнуң чаагайжыдылгазы тудуунга чамдык ажылдарны кылган. Колхоз баштаар черниң конторазын, харылзаа салбырының бажыңын, артельдиң кывар, чаар материалдар складын болгаш суурнуң кол кудумчуларының чамдык черлерин херимнээн.

Бо чылдың планда көрдүнген тудугларын хуусаа бетинде доозуп, ажыглалга киирер сорулга-биле колхозчу тудугжулар социалистиг чарышты калбарткан ажылдап турарлар.

Чоннуң хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш

Барыын-Хемчик районнуң Алдын-Булак суурда магазин эргелекчизи эш Мага-Байыр ажылчы чоннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш кызымаккай ажылдап турар. 1958 чылда мурнакчы садыгжы чонга барык 2 миллион рубльдиң бараанnарын садыглаан.

Бо чылдың баштайгы кварталында эш Мага-Байыр чонга 450 муң рубльдиң барааннарын садыглаар планын 515 муң кылдыр күүсеткен. Хереглекчилерге ээлдек садыгжы бараан саарылгазының планын ажыр күүсетпишаан, чоннуң хереглелдерин хүн бүрүде сонгуургап, чаа-чаа барааннарны эккелдирип турар.

С. СЮРЮН.

* * *

«Чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырарынга хереглел кооперациязы чугула рольду ойнаар ужурлуг. Чоннуң, ылаңгыя көдээниң ажыл-ишчилериниң хереглелдерин үлегерлиг хандырар талазы-биле боттарынга тодаргай хүлээлгелерин алгаш, Өвүр райпозунуң садыг ажылдакчылары эрестиг күүседип турар.

Бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде ажыр күүсетпишаан, Торгалыг магазининиң эргелекчизи эш Кошкар-оол, Чаа-Суур магазининиң — эш Кертик-Кара, Хандагайты суурда аъш-чем магазининиң—эш Биче-оолова, ында столоваяның поварлары эштер Федорова, Черных олар садыг алыкчыларны болгаш чемненикчилерни хандырарының культуразын чедип ап турарлар.

Д. ДАЛАЙ-ООЛ.

* * *

Бии-Хем районнуң Кара-Хаакта көдээ магазин эргелекчизи эш Д. Кыргыс колхозчуларның хереглелдерин хандырар дээш шудургу ажылдап, бо чылдың баштайгы дөрт айларында бараан саарылгазының планын ажыр күүсеткен. Магазинниң иштин, даштында арыг-шеверни эки тургускан, барааннарның өртектерин тус-тус айтып бижээш, делгеп тургускан.

Хереглекчилерге ээлдек садыгжы эш Кыргыс чоннуң кандыг барааннарны чугула хереглеп турарын үргүлчү сонуургап, оларның хереглелдерин хандырып турар.

О. ЕНДАН,
А. БАЙЫР.

* * *

Мөңгүн-Тайга сельпозунуң магазин эргелекчизи эш Байлос бо чылдың баштайгы кварталында чонга 28500 рубльдиң барааннарын садыглаар планныг тургаш, херек кырында 46500 рубльдиң янзы-бүрү барааннарын садыглаан. Үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарынга ажылчы чоннарның сөксаал чокка өзүп турар хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш социалистиг чарыш Мөңгүн-Тайганың хереглел кооперациязының ажылдакчыларының ортузунда калбарып турар.

Х. САЙЫН.

Москва. Чеди чыл планының сорулгаларын боттандырбышаан, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машиналар тудуунуң эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары чуртта бир-ле дугаарда көдээ ажыл-агый комбайннарының кезер аппараттарының вкладыштарын бүдүреринге автоматтыг шугумну тургусканнар. Ол болза чылдың иштинде 26 миллион чедир вкладыштарны бүдүрер арганы бээр болгаш чурттуң көдээ ажыл-агый машиналар тудуунуң ол херекселдер талазы-биле хереглелин долузу-биле хандырар.

Бо автоматтыг шугумну кезек када ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгээнге делгээн турар. Маңаа көрүкчүлер ону херек кырынга ажылдап турда көөрлер.

Чурукта: эптекчи-слесарьлар П. А. Минаевтиң (солагай талазында) болгаш И. В. Кондрашинниң автоматтыг шугумну таарыштырып турары.

Фото **О. Кузьминниң.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Тудугнуң шынарын экижидер болгаш темпизин дүргедедири чугула

Колхозтарда тудуг ажылы политика болгаш ажыл-агый талазы-биле эң чугула сорулгаларның бирээзи болур. Бо чугула сорулганы амыдыралга боттандырып, ылаңгыя сөөлгү каш чылдарның дургузунда колхозчу араттарны чылыг, чырык чуртталга бажыңнары-биле хандырар дээш Эрзин районнуң колхозтары болгаш районнуң партия, совет органнары элээн ажылдарны чоруткан. Амгы үеде районнуң шупту колхозтарында 570 ажыг колхозчу өрегелер сууржуң амыдыралче бүрүн шилчээн болгаш чуртталга бажыңнары-биле хандыртынган.

Колхозтарда культура амыдыралдың болгаш бүдүрүлгениң чаа тудуглары немежип калбарганы өөрүнчүг. Колхоз бүрүзүнде чаңгыс аай хевирниң чаа клубтары, чунар бажыңнары болгаш уруглар яслилери туттунган.

«Кызыл сылдыс» колхозта Чүла, Мзажа, «Мөреңде» Баазаң, «Коммунизмче орукта» Нам-оол, Тактын, «Чаа орукта» Чылгычы ышкаш ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, мурнакчы ажылдап турар тудугжуларның хүрээлеңи өскен. Ооң-биле чергелештир Эрзин районнуң колхозтарында тудуг планын күүсетпейн баар ийикпе, кылып гүдар тудугларның шынарынче кичээнгей салбас чорукпарны чугаалавайн барып болбас. Бо чылын тудуг талазы-биле көрдүнген план дыка оожум темпилиг күүсеттинип турар.

Колхозтар 1959 чылда 52 чуртталга бажыңнарын тудар планныг хирезинде-ле чүгле 8 бажыңны шала тудуп дооскан болгаш он хире бажыңнарның тудуун чаа эгелээн болуп турар. Ол хамаан чок 1956 чылдан бээр малчыннарга шала туткан дыка хөй чуртталга бажыңнарын чедир кылбааныңдан мынчага ажыглалга кирбээн.

Районнуң 200 ажыг колхозчу өрегелери өглерде чурттап турар. Ооң иштинден «Коммунизмче орук» колхозта колхозчу өрегелерниң 41,5 хуузу, «Кызыл сылдыс» колхозта 29,3 хуузу ам-даа өглерде хевээр. Ол чорук бо колхозтарның даргалары эштер Шожуң, Борбак-оол оларның сагыш-сеткилин дүвүретпейн турар. «Чаа орук» колхоз бо чылын 12 чуртталга бажыңнарын тудар тургаш апрель 21-ге чедир бир бажыңны шала-була дооскан, а «Кызыл сылдыс» колхоз чүгле 2 чуртталга бажыңнарын туткан.

«Кызыл сылдыс» колхозтуң бүгү туттунган чуртталга бажыңнарының чүгле 24, «Чаа оруктуң» 38, «Мөрениң»—67 хуузу крышалыг, кладовкалыг. Ынчаарга «Коммунизмче орук» колхозта 6—7 чыл бурунгаар кылган элээн хөй бажыңнар ам-даа крышалаттынмаан, ооң ужурундан ол бажыңнар чыл бүрүде чаъс чаарга үрелип, кыры ирип турар апарган.

Ол ышкаш районда мал кажааларының тудуу база оожум чорул турар. Бо чылын колхозтар 16 муң баш кирер 38 кажааларны тударын планнаан. Ам районда ийи муң ажыг улуг, биче шээр малдың 7 кажааларының тудуу доозулган, «Чаа орук» колхоз 30 кажааларны тудар планныг тургаш чүгле беш бызаа кирер бир кажааның тудуун дооскан. «Мөрен», «Коммунизмче орук» колхозтар бо ажылче ам-даа шулуудап кирбээн. Районнуң колхозтарында мынчага чедир төлевилел ёзугаар кылган кажаалар кончуг ховар. Ындыг кажааларны тударынче колхозтар баштаар черлери багай кичээнгей салып турар. Ам тудуп каан база тудуп турар чамдык кажаалар бедиин механизация кылырынга безин эки таарышпас кылдыр туттунган.

Колхозтарда тудуг ажылының хожудап турарының бир кол чылдагааны болза, тудугга херегләэр ыяш материалдарын чогуур үезинде белеткеп, оларны тудуг шөлдеринче сөөртүрүн районнуң партия, совет органнары, колхозтар баштаар черлери четпес организастаанында болуп турар. Колхозтар тудуг материалдарын сөөртүрүн озалдадып турар болгаш 1959 чылдың тудуунга херегләэр 8000 кубометр ыяштың чүгле 2272 кубометрин тудуг шөлдеринде дүжүрүп, планың чүгле 28 хуу күүсеткен.

Туттунган бажыңнарны крышалап, кладовкалаарынга хөй дилген мансы херек. Ынчангаш ол чугула негеттинип турар. Байдал ындыг турда колхозтарда бар пилорамалар доктаамал эвес ажылдап, үрелишкинге болгаш өске-даа чылдагааннардан аназа турар чоруктарга таваржып турар. Колхоз бүрүзүнге пилораманы эки билир, ол ажылга сонуургалдыг колхозчу кадрларны тып, оларның билиг-мергежилин бедидеринче угланган ажылды доктаамал чорудары чугула.

Районнуң колхозтары тудуг ыяжын дыка ырак черлерден сөөртүп ап, хөй чарыгдал болгаш күш үндүрүп турар хирезинде тус черниң тудуг материалын четпес ажыглап турарын айтыр херек. «Кызыл сылдыс», «Чаа орук» болгаш өске-даа колхозтарның чоок-кавызы саман болгаш даш тудугларны сайзырадырынга дыка таарымчалыг. Ырак черлерден тудуг ыяжы сөөртүрүнүң орнунга саман, даш-биле тудугларны кылырын калбартып, ону организастаары чугула. Ындыг тудугларны чорударга шынары эки, быжыг болур болгаш чарыгдалы эвээш.

Колхозтарда тудуг бригадаларының составы амдыгаа чедир мергежилдиг доктаамал ажылдаар тудугжулар-биле бүрүн хандыртынмааныңдан тудуг ажылында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс. Тудуг ажылында бүгү күш-ажыл кылып шыдаар колхозчуларның 47,5 хуузу азы 260 ажыг колхозчуларның чүгле 100 ажыг хирези доктаамал ажылдап турар. Чүгле мартта безин 100 ажыг кижи тудугга ажылдаваан.

Кылыр ажылдың нормаларын, ооң күш-хүнүнге шилчиткен өртек үнезин билбезиниңден тудугжуларның сонуургалы чавыс, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче идиг бербейн турар.

Мурнакчы тудугжуларны хана солуннарынга, агитхуудустарга болгаш көргүзүг самбыраларынга илередип, оларның ажылының дуржулгазын нептередир ажыл чоруттунмайн турар.

Үстүнде айыткан четпестерни чайладып, тудуг ажылынче хайгааралды угландырып тургаш, чеди чыл планының баштайгы чылы—1959 чылда тудуг ажылының планын күүседир дээш партия, совет, хөй-нийти организацияларының болгаш колхоз баштаар черлериниң удуртукчулары кол кичээнгейни салыры негеттинип турар.

К. САЛЫЫ,
«Шынның» корреспондентизи.

Балык тудуун калбаа-биле организастаар

Чаа балык эъдинге бистиң областың ажылчы чоннарының хереглели дыка улуг. Чоннуң бо хереглелин бүрүн хандырып болур аргалар Тываның хереглел кооперациязында бар. Чаа балык эъди-биле чонну үлегерлиг хандырар төлээде, балык тудуушкунун калбаа-биле организастаары чугула.

Ону барымдаалааш, Бай-Тайга райпозунуң баштаар чери «Кара-Хөл» көдээ ажыл-агый артели-биле бо чылдың эгезинде керээ чарган. Ол керээни ёзугаар колхозтуң балыкчылар бригадазы 2 тонна балыкты дужааган. Ындыг болза-даа, балык эъдин шыгжаар черни райпо белеткеп албааныңдан дужааттынган балык эъди ам үрелип эгелээн.

Балыкчылар бригадазының кежигүннери узун хончулуг идиктерни болгаш балык тудар херекселдерин оларга садарын райпога саналдаан турган. А оларның ол негелдезин райпо амга чедир хандырып бербээн болуп турар.

А. ДОНГАК.

Черновцы область. 1958 чылда Новеселицк районда «Коммунизмниң херели» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары 287 гектар черниң гектар бүрүзүнден кукурузаның 46,8 центнер тараазын алганнар.

Чеди чылдың баштайгы чылында ол культураның тарылга шөлүн 370 гектар чедир көвүдедир болгаш гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 50—50 центнер кукуруза тараазын өстүрүп алыр деп хүлээлгени кукурузачылар алганнар. Колхозка ол культураның тарылгазын чүгле дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорудар. Тарылганы механизастаттынган арга-биле чорудары бир центнер продукцияның бот-үнезин 6 рубльге чиигедир.

Чурукта: «Коммунизмниң херели» колхозта кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорудуп турары. Мында механизатор Ф. Н. Ватаман тергиин эки ажылдап турар. Норма хүнде 8,5 гектар турда 10 гектарны ол тарып турар.

Фото **В. Карловтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЕР-ЧЕРДЕН БИЖИП ТУРАРЫ

Балык тудуунуң чаа сезонунга белеткел ажылдарын Тожу райпозунуң белеткелдер конторазы дыка четпес чоруткан. Ооң түңнелинде балык тудар херекселдер, балыкчылар кедер узун хончулуг идиктер амга чедир районда чок. Ол ышкаш туткан балыктарны болбаазырадып кылыр, ажаар талазы-биле белеткел база кылдынмаан. Бо чылын балык тудар планны чедиишкинниг күүседир төлээде, балык тывыжынга белеткелдерни райпо баштаар чери, ооң белеткелдер конторазы хынамчалыг кылыр ужурлуг.

Б. ЧИГЖИТ.

* * *

Балгазында санаторийниң чоогунда школа бар. Аңаа магазин тургузар дугайында айтырыгны моон мурнунда хөй удаа көдүрүп турса-даа, ук айтырыг амга чедир шиитпирлеттинмээн. Школадан Балгазын суурнуң аразы барык 4 километр. Чугула хереглелдиң чүүлдерин садып алыр дээш школаның башкылары болгаш өске-даа ажылдакчылары Балгазын суурже шүүдеп чоруп турар.

Ол школага магазин тургузар дугайында айтырыгны шиитпирлээр үези ам келген.

З. КУЖУГЕТ.

* * *

Бай-Тайга районнуң Бай-Талда көдээ магазинде культураның хереглел барааннарын эвээшти садыглап турар. Ылаңгыя демир ужук сывы, карандаштар, тетрадь болгаш өске-даа культура барааннары ол магазинде кончуг ховар болуп турар. Культураның хереглел барааннарын көдээниң ажыл-ишчилеринге арбыдадыр садыглаар талазы-биле райпо баштаар чериниң даргазы эш Дарма боттуг хемчеглерни албайн турар.

Х. КАРА-ООЛ.

* * *

Кызыл горпозунуң № 13 магазининиң девискээринде «базаар» сөөлгү үеде улам калбарып турар апарган. А херек кырында ол базаар эвес, а ийи-чаңгыс чиижең кижилерниң аар өртекке чүве садыглаар чери болуп турар. Сүт, картофель болгаш өске-даа продуктуларын аар өртекке садыглап турар кижилер бар. Шак ындыг чорукту моон соңгаар болдурбас херек.

С. САНДАН.

МУРНАКЧЫЛАР

Кызылдың дааранылга комбинадының дааранныкчызы Анна Ефимовна Хорбатованың ажылдаар черинде кызыл тукчугаш турар. Ооң баштап турар бригадазы дааранныкчыларның социалистиг чарыжының мурнакчызы. Апрельде бүдүрүлге планын ол бригада 190 хуу күүсеткен, продукцияның шынарын экижиткен.

* * *

Ооржак Кара-Ашак чээрби ажыг чылдарның дургузунда чолаачылап турар. Ак-сеткилдиг күш-ажылы дээш эш Кара-Ашакты «Күш-ажылчы Кызыл тук» орден-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму шаңнаан. Чеди чылдың планын беш чылда күүседирин ол хүлээнген. Бо чылдың баштайгы кварталында беш чүс ажыг литр бензинни камнап алган.

Д. ЕНДАН.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГА ДУГАЙЫНДА

Колхозтарга чаңгыс аай бүдүрүлге бригадалары

Машина-трактор станцияларын эде организастаганже чедир техниканы ажыглаарының кол хевири МТС-тиң трактор бригадазы турган. Ону станцияның дирекциязынга чагырткан бригадир удуртуп турган. Колхозтарга болза, бригадирлер баштаан хову ажылының, комплексилиг болгаш өске-даа бригадалары чүгле артельдерниң баштаар черлеринге чагыртып турган.

Чаңгыс-ла ажыл-херекти бүдүрүп турган ол ийи бүдүрүлге звенозу чамдык чүүлдерден аңгыда бот-боттарының аразында организас талазы-биле харылзаа чок турган. Ооң түңнелинде техниканы шын ажыглаары бергедеп, харыысалга чок чорук төрүттүнүп, ажылдарны чорударының хуусаазы узамдыгып, оларның шынары кудулап турган. Ажыл-херектиң ындыг байдалы колхозтарга продукцияны чедир албас чорукка чедирген болгаш ооң бот-үнезин ааргаткан.

Тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын шуут сатканы-биле продукция бүдүреринге ам мурнунда турганы ышкаш ийи тускай бүдүрүлге эвес, а чаңгыс бүдүрүлге — бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерлиг колхоз киржип турар. Ооң ачызы-биле машина-трактор парыгын ажыглаары чаңгыс аай бүдүрүлге чорудулгазының чардынмас кезии апарган болгаш күш-ажылдың база херенгилерниң эң эвээш чарыгдалдары-биле продуктулар бүдүрүп үндүреринче бүгү күш угланган. Ооң-биле кады машина-трактор парыгының ажылын организастаарының кол, эң дешпиилгелиг формазы болза, тракторларны болгаш машиналарны бүдүрүлге бригадаларынга шуут быжыглаары болурун дуржулга көргүскен. Ынчангаш техниканы ажыглаарын бригадир харыылаар. Бригадирниң механизация талазы-биле дузалакчызы, а комплексилиг бригадаларда хову болгаш мал ажылының талазы-биле дузалакчызы турар. Бригаданы тускай эртемниглерни дамчыштыр: хову ажылының талазы-биле — агрономну дамчыштыр, мал ажылының талазы-биле — зоотехникти дамчыштыр оперативтиг удуртулганы боттандырып турар колхозтуң баштаар черинге бригадир чагыртыр.

Ындыг бригадалар мурнуу-чүк, мурнуу-чөөн-чүк талазының, Сибирьниң кара-хөрзүннүг төп куржагларының колхозтарының хөй кезиинде болгаш чурттуң өске-даа районнарының хөй-хөй артельдеринде тыптып келгилээн. Оларның артык күштүг чүүлдери чүдел? Бүдүрүлге бригадалары болза, оларга быжыглаан техника-биле ажылдың чаңгыс аай планныг ажыл-агый звенозу болуп турар. Күш-ажылды организастаарының бо хевири харыысалга чок чорукту болдурбайн, бригаданың бүгү кежигүннериниң харыысалгазын бедидип, болуунуң күш-ажылының түңнелдеринге оларның материалдыг сонуургалын көдүрүп турар.

Чаңгыс аай бүдүрүлге бригадазының четчир улуг хемчээлдиг ажылы янзы-бүрү маркаларлыг тракторларны, нарын машиналарны эки ажыглаар, көдээ ажыл-агый культураларын өстүрериниң кол-кол чорудулгаларын механизастаар арганы берип турар. Ол дугайын Молдав ССР-ниң Тирасполь районунуң Ленин аттыг колхозунуң чижээ бүзүредип турар.

Ында хову ажылының үш, сад ажылының 10 болгаш виноград ажылының 11 бригадалары бар. 15 тракторларны, ооң иштинде «ДТ-54» деп 6, «Беларусь» деп 5, «КДП-35» деп 3, «КД-35» деп 1 тракторларны, ол ышкаш 8 тараа комбайннарын, өске-даа машиналарны хову ажылының бригадаларынга быжыглаан турган. Колхозчуларының, тарылга шөлүнүң, быжыглаан тракторларының санының талазы-биле бригадаларның хемчээли мындыг янзылыг болган:

		Ооң иштинде бригадалар аай-биле		
	шупту	1 бригада	2 бригада	3 бригада
1. Тарылга шөлү (гектар-биле)	3.079	1.066	1.006	1.007
2. Колхозчуларның саны	498	173	160	165
3. Ооң иштинде механизаторлар	40	12	11	17
4. Быжыглаан тракторлар	15	5	4	6
5. Механизастаттынган ажылдарның хемчээли (гектар-биле)	17.900	6.200	5.400	6.300

Оон аңгыда сад болгаш виноград ажылының бригадаларынга «ДТ-14» деп 9 тракторларны быжыглаан, оларга 4.804 гектар чымчак черге шилчиткен аңдарылганы ажылдап кылырын планнаан.

Бригада бүрүзүнге төлевилээн механизастаттынган ажылдарның хемчээли янзы-бүрү маркаларлыг тракторларга болгаш көдээ ажыл-агыйның нарын машиналарынга ажылды четче онаар болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаар арганы берип турар. Чижээ, хову ажылының үшкү бригадазынга 6, ооң иштинде «ДТ-54» деп 2, «КДП-35» деп 2 база «Беларусь» деп 2 тракторларны быжыглаан. Трактор парыгының мындыг составы бригаданың планы-биле көрдүнген көдээ ажыл-агый ажылдарының бүгү комплексизин күүседиирин хандырар. «ДТ-54» деп тракторларга колдуунда чер аңдарар, үрезин чаштырар, тараа кестирер ажылдарны, «Беларусь» болгаш «КДП-35» деп тракторларга — хөөп олуртур культураларны ажаарын, садтарга, виноградниктерге ажылдарны, саваң бөлдүрерин болгаш өске-даа чүүлдерни планнап турган. Чымчак черге шилчиткен аңдарылгада «ДТ-54» деп тракторга чыл онаалдазы 1861 гектар, «Беларуська»—1100, «КДП-35-ке» — 613, а 15 аът күштүг бир тракторга 652 гектар болуп турар.

Ажылдарның хемчээлин болгаш тракторларның хуваалдазын өске бригадаларга база-ла ындыг янзылыг тодарайлап турган.

1958 чылда көрдүнген механизастаттынган ажылдарның планы ажыр күүсеттинген. Чымчак черге шилчиткен 22.744 гектар аңдарылганың орнунга 23.435 гектар ажылдап кылдынган. 1957 чылга удур ховуларже өдек сөөртүрүн, минералдыг чемишчидилгелер төгерин, саваң бөлдүрерин болгаш сараттаарын, виноградниктерге аңгыстар аңдарарын болгаш өске-даа ажылдарны немей механизастаан. Чаңгыс аай бригаданың удуртулгазын бригадир боттандырар. Ында учёт ажылын кады кылып турар дузалакчы бригадир бар.

Машина-трактор парыгының ажылын удуртуру-биле механиктиң албан хүлээлгезин бадылаан, ол болза, колхозтуң бүгү техниказының ажыглаашкынын болгаш четче бүдүн турар байдалды харыылаар. Механиктиң дөрт чагыргазынга виноград болгаш сад ажылының бригадаларында «ДТ-14» деп тракторларда ажылдап турар трактористер турар. Машина-трактор парыгын техника талазы-биле хандырар сорулга-биле көжүп чоруур автомастерскаяларны ховуларда дерип тургускан.

Механизастаттынган ажылдарны планнаарын, оларның өй-шаанда чоруттунары база шынарлыг болуру дээш контрольду колхозтуң агрономунга даасккан. Сад болгаш виноград ажылдыг бригадаларны механизмнер-биле хандырары база агрономну дамчыштыр боттанып турар.

Тамбов областың Мичуринск районнуң «Родина» колхозунуң машина-трактор парыгының ажылының анализи трактор-хову ажылдыг бригадага техника тускай трактор бригадаларынга бодаарга эки ажыглаттынып турарын база көргүскен.

1957 чылга удур трактор-хову ажылдыг бригаданың механизастаттынган ажылдарының хемчээли 15,4 хуу көвүдээн, ол колдуунда тараа культураларын белдирлешкек болгаш кызыы одуруглуг арга-биле чорутканының, өдек сөөртекениниң, тараа арыглаанының күзели-биле болдунган. Техниканы эң таарымчалыг ажыглаан чорук кол-кол ажылдарны чорударының хуусааларын элээн кызырар арганы бригадага берген. Чазын чажып тарыыр тараа культураларының тарылгазы колхозка ниитизи-биле беш хүн үргүлчүлеп турган болза, үш хүн иштинде доозулган, кукуруза тарылгазы 12 хуу үргүлчүлеп турган болза чүгле 7 хүн иштинде доозулган. Аңгыс болгаш чайгы чер аңдарылгазын бригада он хонук эрте дооскан.

Чаңгыс аай бүдүрүлге бригадаларын организастаары эргелел аппаратын тударынга чарыгдалдарны дыка кызырар арганы берип турар. Чижээ, Алтай крайның Локтевск районунуң «Сталин оруу» колхозунга техниканы садып алганының болгаш чаңгыс аай трактор-хову ажылдыг бригадаларны тургусканының соонда эргелел болгаш хандырылга ажылдакчылары 43 кижи турганындан 25 кижиге чедир, а Молдав ССР-ниң Тирасполь районунуң Ленин аттыг колхозунга—11 кижиге чедир кызырылган (1957 чылда 10 муң хире күш-хүннери санап берген ийи бригадир, бригадирниң дузалакчызы, ийи учётчик, ийи повар болгаш кывар-чаар чүүл сөөртүр дөрт кижи). Киров областың Куменск районунуң «Кызыл Октябрь» деп улгаттыр каттышкан колхозунга комплексилиг бригадаларны тургускаш, оларга техниканы быжыглааның соонда 70 кижи хосталган.

Чаңгыс аай бүдүрүлге бригадалары янзы-бүрү маркаларлыг тракторларны болгаш көдээ ажыл-агыйның нарын машиналарын четче болгаш таарымчалыг ажыглаарынга механизастаттынган ажылдарның хемчээли четчир, дуржулгалыг кадрлар бригадирлер бар колхозтарда тургустунуп турар. Улуг чер массивтерлиг, он-он тракторларлыг болгаш комбайннарлыг ындыг ажыл-агыйларны мурнуу-чүк, мурнуу-чөөн-чүк, чөөн-чүк болгаш чурттуң өске-даа чамдык районнарынга көрүп болур. Ставрополь крайда бир колхозка-ла ортумаа-биле 48 тракторлар болгаш 26 комбайннар, Краснодар крайда—38 тракторлар болгаш 16 комбайннар онаажып турарын чугаалаарга-ла четчир.

Соңгу-барыын талакы болгаш кара-хөрзүннүг эвес төп куржагларының районнарында 4—5 тракторларлыг болгаш 1—2 комбайннарлыг элээн үүрмек колхозтар болдап турар. Ында чер массивтери шоолуг эвес, олар аъргa-ыяш болгаш малгаш-балар аразында тарай берген; колхозчулар хөй кезек чурттакчылыг черлерде чурттап турар. Ындыг артельдерде элээн каш бүдүрүлге бригадалары ажылдап турар. Тракторларга болгаш нарын машиналарга ажылды четче онаар база оларны таарымчалыг ажыглаар төлээде, ол районнарның чамдык колхозтарынга 1958 чылда тускай трактор бригадаларын тургускан. Чижээ, Калуга областың Перемышльск районунуң Киров аттыг колхозунда алды бүдүрүлге бригадалары бар, оларның иштинден дөрттүү хову ажылының, бирээзи комплексилиг болгаш бирээзи ногаа ажылының болуп турар. Тарылга шөлү хову бригадазынга 225—330 гектар, ногаа бригадазынга—72 гектар, комплексилиг бригадага — 542 гектар онаажып турар. 1958 чылдың планын ёзугаар бүдүрүлге бригадазынга механизастаттынган ажылдарның хемчээли чымчак черге шилчиткен аңдарылга талазы-биле бир муң гектар хире болган.

Бо байдалдарда машина-трактор парыгы чүгле бүгү ажыл-агый хемчээлинге эң четче болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаттынган туруп болур. Ынчангаш бүдүрүлге бригадаларын хандырары-биле ында чаңгыс тускай трактор бригадазын организастаан. Аңаа янзы-бүрү маркаларлыг 7 тракторларны, 3 тараа комбайннарын болгаш өске-даа машиналарны быжыглаан. Бригаданың механизастаттынган ажылдарының бүгү хемчээли чымчак черге шилчиткен 5.828 гектар аңдарылга болган. Бригада колхозтуң баштаар черинге шуут чагырткан. Тракторларны болгаш машиналарны тус-тус бүдүрүлге бригадаларының аайы-биле таарыштыр тургузарын, ажылдарны оперативтиг планнаарын колхозтуң агроному трактор бригадаларының бригадирлери-биле кады боттандырып турар. Агроном ооң-биле чергелештир техниканың байдалын болгаш ажыглалын база харыылап турар.

Улуг эвес хемчээлдиг механизастаттынган ажылдарлыг, элээн каш хову ажылдыг болгаш өске-даа бригадалар бар колхозтарга тус-тус трактор бригадаларын организастаары тракторларга болгаш машиналарга ажылды четче онаар база машина-трактор парыгын удуртурун эки боттандырар арганы берип турар.

И. АЛТАЙСКИЙ,
көдээ ажыл-агый экономиказының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң сектор удуртукчузу.

1959 чылдың бирги кварталында

Чөөн-Хемчик районнуң культура ажылдакчылары 1959 чылдың эгезинде боттарынга бедиткен хүлээлгени албышаан, социалистиг чарышты калбарткан. Районда 11 библиотека, 10 клубтар, бир автоклуб, бир автокино, 11 турум кино ажылдап турар. Бирги кварталда хоорайга, колхозтарның төптеринге болгаш фермаларга концерт болгаш кино көргүзүглери 1958 чылдың бирги кварталынга деңнээрге ыракта эки организастаттынган. Ылангыя Чыргакы көдээ клубтуң (эргелекчизи эш Коммуна) коллективиниң тургусканы культбригада чүгле концерт үндүрери-биле кызыгаарлаттынмазан болгаш харын өлектер коптарар, кажаалар септээринге киржип турган. Олар районнуң уран-чүүл көрүлдезинге бирги черни ээлээн. Олар кожа турар Сүт-Хөл районнуң шупту колхозтарынга дуржулга солчуруну практиказын чорутканнар.

Шеми сумузунда көдээ клубтуң коллективи районнуң көрүлдезинге ийиги чергениң дипломун чаалап албышаан, районнуң элээн хөй колхозтарынга концертти көргүскеннер. Ол ышкаш Хөндергейниң, Хорум-Дагның, Чадаананың көдээ клубтарының коллективтери концерттерни көргүзүп, СЭКП обкомунуң бешки пленумунуң доктаалын күүседир талазы-биле улуг ажылдарны кылган болгаш кылып турар.

Чадаана көдээ клубтуң чанынга организастаан бажың ажылының бөлгүмү эки ажылдап турар. Уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери 100 ажыг колхозчуларның бажыңнарын чугайлап, 30 ажыг арыглавыр бажыңнарны тударын организастааннар. Колхозтарның сүт-баран фермаларында 15 кызыл булуңнарны, көжер библиотекаларны организастаан. Часкы тарылга кампаниязы эгелээни-биле кады хову турлагларынга көжер библиотекаларны организаставышаан, агитхуудустар, көргүзүг самбыраларын үргүлчү үндүрүп турар.

Районнуң Культура бажыңының коллективи дуржулга солчуру-биле Кызыл, Шагаан-Арыг хоорайларга, Барыын-Хемчик районга база чорааннар. Бо чылын «Искра», «Кызыл тараачын», «Большевик», «Коммунизмче орук», Ленин аттыг болгаш өске-даа колхозтарның төп фермаларында радиоприемниктер тургустунган.

Кино пропагандалаар ажылды чурумчудар болгаш калбартыр херекке Чадаана суму Соведи (даргазы эш Базыр), Баян-Тала суму Соведи (даргазы эш Аракчаа) боттуг хемчеглерни ап турар. Ол сумуларда киномеханиктер эштер Немков, Черноусов олар квартал планын 164—163 хуу күүсеткеннер. Ол ышкаш Хөндергейде аныяк киномеханиктер Ооржак Таня, Хайыраканда Никитин олар планын 122—153 хуу күүсеткилээн.

М. СЕДИП,
райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи.

◆

Ажылчыннарның чедиишкини

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында саналды үндүрген Кызылдың дааранылга комбинадының ажылчыннарының кыйгырыын ёзугаар май мурнунуң чарыжын калбарткан түңнелинде областың чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алганнар.

Бо чылдың дөрт айларында продукция бүдүрер планын область эргелелиниң бүгү 16 бүдүрүлге черлери хуусаа бетинде ажыр күүсеткеннер. Бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни ылангыя Кызылдың ыяш заводунуң, дааранылга комбинадының, ыяштан эт-херекселдер бүдүрер фабриказының, Шуурмактың, Бай-Хаактың, Туранның, Чадаананың, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинаттарының коллективтери чедип алган.

1959 чылдың апрельдиң бүдүрүлге планын чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң чедиишкинниг күүседиринге ажылчыннарның ортузунга социалистиг чарышты калбартканы улуг рольду ойнаан. Чижээ, Бай-Хаактың үлетпүр комбинады эрткен чылын четпес ажылдап, планын күүсетпейн келген. Кажан ол комбинаттың коллективи Шуурмактың үлетпүр комбинадының ажылчыннарын социалистиг чарышка кыйгырган түңнелинде баштайгы кварталдың планын 132,4 хуу күүсеткен, а Шуурмактың райүлетпүр комбинады — 134 хуу күүсеткен.

Бо чылдың дөрт айларында эргелелдиң бүдүрүлгелери пландан ажыр 2,5 миллион рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрүп үндүрген. 1959 чылдың ийиги кварталының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш социалистиг чарыш улам калбарган.

Т. НИКОЛАЕВ.

◆

Совхозтуң чылгычыларында

«Барлык» совхозтуң Хөнделең участогунда чылгычылары, мал эмчизи, зоотехник 200 ажыг чылгыны санап, дугаарлап база челдеп дооскан. Оларның тус-тузунда назы-харын тодарадып ылгаан. Малеинизация база кылдынган.

А. ДОПЧАА.

Колхозтарга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш

Социализмден коммунизмче шилчииириниң үезинде коллективтиг улуг көдээ ажыл-агыйның шын хевири көдээ ажыл-агый артели болур. Хуунуң эрге-ажыктарын ниитининиңге чагырткан турда ол артельде колхозчуларның хуузунда эрге-ажыктары күрүнениң-биле шын дүүшкен турар.

Хуунуң эрге-ажыктары ниитиниң-биле шын дүгжүрүүнүң үндезини болза бүдүрүлгениң чепсек-херекселинде социалистиг өнчү болур.

Көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-чорудулгазының бүгү талалары ниитиниң ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң деңнелинден шуут хамааржыр. Ниитиниң өзүп турар ажыл-агыйы бүдүрүлгени хөгжүдер, күрүнениң мурнунга бодунуң хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседир, хуваашпас фондуларны көвүдедир, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың тудуун боттандырар, колхозчуларның амыдырал деңнелин бедидер арганы колхозтарга берип турар.

Колхозчуларның материалдыг болгаш культурлуг чаагай байдалының өзүлдезиниң кол болгаш шиитпирлиг үндезини күш-ажылды күш-хүннерин барымдаалап төлеп бээри болур. Күш-хүнү дээрге колхозтарга күш-ажылдың болгаш хереглелдиң хемчээкчизи. Бодунуң күжүн ниитиниң ажыл-агыйынга хөйнү кирген, күш-хүннерин хөйнү ажылдаан кижи бодунуң күжүнүң ужун хөйнү алыр ужурлуг.

Колхозчуларның хөй кезии ниитиниң ажыл-агыйында ак-сеткилдиг ажылдап турар. Ынчалза-даа колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, күш-хүннериниң ыяавыла күүседир минимумун күүсетпейн турар колхозчулар база бар.

Колхозтарның ниитиниң ажыл-агыйын улам ынай быжыглаарынга үндезилээш колхозчуларның боттарының хуузунда чаагай байдалын бедидеринге дузалавышаан, партия болгаш чазак болза, бодунуң хууда ажыл-агыйын хөй-ниитиниңинге удур тургузар, колхозчу бүдүрүлгеге идепкейлиг киржиринден ойталаар колхозчуларның дугайында кижизидикчи, организакчы болгаш административтиг хемчеглерни боттандырып турар.

Колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп турарларга бедиткен оналганы көрүп турар көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң дугайында хоойлу ол хемчеглерниң иштинде кескү рольду ойнап турар.

Колхозка күш-хүннериниң минимумун өг-бүлениң чамдык кежигүннери чөптүг чылдагаан чокка күүсетпээн колхозчуларның ажыл-агыйларынга үндүрүгнү 50 хуу бедидер.

1959 чылда бистиң обласка күш-хүннерин чөптүг чылдагаан чокка күүсетпээн колхозчуларның 680 ажыл-агыйларынга көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң бедиткен онаашкынын кылган. Колхозтарга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга бо хемчег өске хемчеглер-биле чергелештир чогуур салдарны чедиргени чигзиниг чок.

Ындыг болза-даа көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң дугайында хоойлу чамдык районнарда херек кырында чогуур негелде ёзугаар күүсеттинмейн турар болгаш бүгү колхозчуларны ниитиниң бүдүрүлгезинге хандырар талазы-биле долу хекчээлдиг ажыглаттынмайн турар. Ниитиниң күш-ажылынга киржиринден үргүлчү ойталап турар чамдык колхозчуларның ажыл-агыйларынга көдээ ажыл-агый үндүрүүн ак-сеткилдиг ажылдап турар колхозчуларның ажыл-агыйы-биле бир дөмей онаап турар таварылгалар бар.

Чижээ, Каа-Хем районда көдээ ажыл-агый артельдериниң 497 кежигүннери күш-хүннериниң минимумун күүсетпээн, ооң иштинде 58 колхозчулар колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн, ындыг турбуже чүгле 4 ажыл-агыйга үндүрүгнү бедидип онааган. Тес-Хем районда 259 колхозчулар күш-хүннериниң минимумун күүсетпээн турда чүгле 8 ажыл-агыйга үндүрүгнү бедидип онааган.

Бай-Тайга районда 1192 колхозчулар күш-хүннериниң минимумун күүсетпээн, ооң иштинде 207 кижи колхозтарга шуут ажылдаваан, ындыг турбуже үндүрүгнү чүгле 102 ажыл-агыйларга бедидип онааган.

Колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээннерге көдээ ажыл-агый үндүрүүн бедидип онаарын боттандырбааны элээн хөй таварылгаларда колхозтарның баштаар черлериниң буруузу-биле болганын демдеглээр херек. Бедиткен оналганы чүгле колхозчуларның ниити хуралының шиитпирин азы колхозчуларның соңгааны бүзүреттирген кижилерниң хуралының шиитпирин барымдаалааш кылыр чурумну көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң дугайында хоойлу доктааткан. Ол шиитпирлер ёзугаар колхозтар баштаар черлери күш-хүннериниң доктааттынган минимумун күүсетпээн ажыл-агыйларның даңзызын саң органнарынга январь 15-тен орайтатпайн киирер хүлээлгелиг. Бо ажылды организастаарынга колхозтар баштаар черлери хөй таварылгаларда харысалга чок болган болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээн ажыл-агыйларның даңзызын саң органнарынга киирбээниниң фактылар херечилеп турар. Чижээ, ындыг даңзыларны киирериниң хуусаазын январь 15-те доктааткан турда Каа-Хем районнуң «Тиилелге», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтары ол даңзыларны март 20-ге чедир киирбээннер.

Колхозтарда күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээннерге көдээ ажыл-агый үндүрүүн бедидип онаарын хереглээр дугайында айтырыг политиктиг ужур-дузалыг болгаш ону шын шиитпирлээри колхозтарга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга чугула идиг болур.

Ак-сеткилдиг ажылдап турар колхозчулар-биле колхозтарда ниитиниң күш-ажылындан ойталаар кижилер көдээ ажыл-агый үндүрүүн бир дөмей хемчээлдиг төлеп турар шак ындыг байдал-биле эптежип болбас.

Бүгү колхозчуларны ниитиниң бүдүрүлгезинге идепкейлиг ажылдаарынга киириштирер талазы-биле көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң дугайында хоойлуну чоокку үеде долу хемчээл-биле ажыглаары болгаш үндүрүгнүң бедиткен оналгазын кылбаан ажыл-агыйларга көдээ ажыл-агый үндүрүүн немей онаары эргежок чугула.

В. ЦЫПКИН,
облсаң килдизиниң үндүрүглер болгаш чыылдалар килдизиниң начальниги.

Мурнакчы ажыл-ишчи

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозта хлеб быжырар черниң ажылдакчылары часкы хову ажылында болгаш колхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа адырларында ажыл-ишчилерни эки шынарлыг хлеб-биле үзүктел чок хандырар дээш күженишкинниг ажылдап турар.

Ол болза колхозтуң дуржулгалыг хлеб быжырыкчызы Н. Анайның баштааны хлеб быжырар звенонуң кежигүннери-дир. Ында кижи бүрүзүнүң кылыр ажылы хуваалдалыг.

1951 чылда колхозка кирип алгаш, хлеб быжырар черге ажылдаар күзелин эш Анай илереткен. Колхоз баштаар чери ооң күзелин хандырган. Н. Анай ол идегелди бодунуң кызымаккай, ак-сеткилдиг ажылы-биле шынзыдып турар болгаш колхозчуларның хүндүткелин чедип алган.

Эш Анай бодунуң ажылдап турган үезиниң иштинде 20 ажыг колхозчу херээженнерни хлеб быжырарынга өөреткен. Ам эштер Д. Нортук, С. Серенмаа, Д. Билимаа олар-биле кады хлебти эки шынарлыг кылдыр быжырып турар.

СЭКП обкомунуң V пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырып, колхозчуларның культурлуг амыдырал-чуртталгазы дээш демиселге салышкынын ол киирип турар.

М. КАВАА-САРЫГ.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Будулгаазынның айтырыгларны үзе шиитпирлээр

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунда магазин эргелекчизи эш Додиков 5 колхозчулардан магазинге хереглээри-биле 40 кубометр ыяшты 600 рубль бээр деп дугурушкаш алган. Колхоз даргазы эш Бөмбей-оол колхозчулар магазинге ыяш саткан деп дыңнааш, ооң өртээнге 400 рубль төленер, а 200 рубльди колхозтуң агар санынга киириңер деп эргелекчиге айтыышкын берген.

Ийи хонук эрткенде демги колхозчулар ыяжының өртээн алыр деп келирге, Додиков оларга 400 рубльди бергеш, оон өскезин бербээн.

Бистиң ыяжывыстың өртээн казып алганының ужуру чүү ирги— деп, даргага колхозчулар айтырыг салган.

— Силер, колхозтуң ажыл аъттарын эдилеп турдуңар, ооң хөлезининге демги акша кирер ужурлуг деп дарга ындыг харыы берген.

Ыяшты магазинге садарының мурнуу чарыында колхоз даргазы Бөмбей-оол, бухгалтери Тюндешев, санакчызы Шириин-оол, склад эргелекчизи турган Ламажай олар бөлүглежип арагалаар дээш магазинден 4 литр водканы чээп алган турганнар. Каш хонук эрткенде эргелекчи водканың өртээн даргадан негээн.

— Демги 200 рубль дугайын чүү деп бодап тур силер, эш Додиков, ону водка өртээнге алыр апаар силер деп, дарга ынча дээн.

— Силер, колхозчуларның акшазы-биле арага садып ижер апарганыңар ол бе? Ижер болзуңарза ону бодуңар акшаңар-биле садып ижиңер. Демги акшаны ыяш саткан колхозчуларга бээр мен дээрге, дарга удураанган.

— Колхозчуларның күжүн, акшазын канчаар-даа чарыгдаарын бодум билир мен. Водканың өртээнге ол 200 рубльди бодап ал, ол-ла —дээш дарга үне базып чорупкан. Колхозчуларның алыр акшазын дарга ынчаар бузуртап ажыглаар болза, чүвениң шынынга дүүшпес болур. Бир эвес баштаар чер ажыл аъттарының хөлезининге ол акшаны тыртар деп көрген чүве болза, ону колхозтуң кассазынга документ ёзугаар чүге киирбээнил?

О. КЕНДЕН.

◆

Пассажирлер аргыштырар ажылды экижидер

Бистиң областа автомашиналарның көвүдээни-биле холбаштыр пассажирлер аргыштырар чугула ажыл сөөлгү чылдарда дыка экижээн. Ындыг болза-даа, пассажирлер аргыштырар ажылда бичие эвес четпестер бар. Чижээ, Таңды районда «Тиилелге» совхозка чедир пассажирлер аргыштырар автобусту тургуспаан түңнелинде Кызылдан ол совхозка чедир баар азы оортан Кызыл чедер дээн пассажирлер чорумал автобустарга сыңышпайн турар.

«Тиилелге» совхозтан Кызыл кирер дээн хамаатылар эштер Ондар, Михайлов болгаш өскелер-даа бо чылдың апрель 10-да 2 хонук машина манаан. Мынчангаш, «Тиилелге» совхозка чедир хүннүң чоруур автобусту тургузар дугайында айтырыгны Кызылдың автотранспорт конторазындан өөренип көрзе чогуур.

С. САНДАН.

◆

Аъш-чем продуктуларынга таарымчалыг оран-сава херек

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң баштаар чери чаа склад, картофель, ногаа кадагалаар чер кылыр деп чыл бүрүде тудут планынга киирип келген. Ындыг-даа болза, ол бүтпейн турар. 1955 чылда картофель шыгжаар черни казып кылган, ындыг-даа болза, ол чогуур негелдезинге чедир таарымчалыг кылдыр дериттинмээн. Шала кылдынган ол черге картофель шыгжаарга чылдың-на үрелип баксыраар чоруктар бар.

Багай туттунган болгаш дериттинген складта аъш-чем, далган-тараа, янзы-бүрү херекселдер кадагалаттынып турар. Складты эки септеп, дерип албаан ужурунда өргелер, күскелер, кушкаштар болгаш оон-даа өске амытаннар олче уш-баш чок киргеш, ында аъш-чем продуктуларын, тарааны оон-даа өскени дүне-даа, хүндүс-даа чип төтчеглеп турары дыка хөй.

Бо складка тараа урарга, шалазының алаанче шыгайнып кирип, хат хадыырга ооң иштинге довурак-доозун аажок дойлуп турар болганда, ында аъш-чем аймаа база херекселдер довуракка бастырган турары хараадаңчыг-дыр. Ынчангаш складты эде тудары, эки дерири, картофель шыгжаар черни кыжын картофель доңмас кылдыр чылыглап септеп, таарымчалыг тургузары онза негеттинип турар.

С. ДОНЗУМ.

◆

Мандарыйны хай дээр өйү келген

Өвүр районда Солчур суурнуң чурттакчызы Ховалыг Мандарый ам араганың доктаамал өңнүү болган. Ол үргүлчү арагалап, бодунуң бичии уругларының кижизидилгезинче сагыш салбастаан. Ооң ашаа эш Очур-оол районнуң белеткел конторазының шугумунда ажылдап турар. Ашаа шалың алган хүнүнден соңгаар Мандарый сергевестей бээр, а кажан акшазы төнерге ам элээр апаар. Мандарый бичии оглун холунга алгыртыр тудуп алгаш, 7 харлыг оглун ыгладыр эдертип алгаш, Солчур магазининиң эжиинге элеңейнип, ужуп-туруп чораазын суурнуң чурттакчылары бо-ла көөр.

Арагалаар, хөй-ниитиниң чурумун үрээр шын эвес орукче кирген Мандарыйны эдип, чазап, ону шын орукче киирер талазы-биле чогуур хемчээн дүрген алыры хамаарышкан черлерден негеттинип турар.

Т. ТУВЕТ-ООЛ.

◆

Дүрген шиитпирлезе чогуур айтырыг

Көдээ ажыл-агыйның чиг-эдин, ылангыя алгы-кешти хүлээп алыр түскай черни Мөңгүн-Тайга сельпозу амга чедир тургуспаан болуп турар. Хүлээп алдынган алгыларны шыгжаар чаңгыс склад бар, а ооң септелгезин эки кылдырбаан түңнелинде хүлээп алдынган чиг-эт үрелип турар.

Көдээ ажыл-агыйның чиг-эдин хүлээп алыр түскай пунктуну тургузар, чаа складты туттурар дугайында айтырыгны шиитпирлээр үези ам келген.

М. ДӨРБЕТ-ООЛ.

◆

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Садыг черлериниң ажылын бедик деңнелче“

Мындыг эге-биле Бай-Тайга районда Мугур-Аксы сельпонуң, Таңды районнуң Балгазында көдээ магазиниң болгаш Сүт-Хөл, Чаа-Хөл райполарның чамдык көдээ магазиннериниң ажылында четпестерни, эң ылангыя малчыннарны болгаш хову ажылында колхозчуларны хүн бүрүнүң эргежок чугула барааннары-биле хандырбайн турарын илереткен корреспонденциялар апрельде үнген «Шынга» парлаттынган.

Облпотребсоюзтуң организас килдизиниң, начальниги эш Г. Никулинниң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, ук корреспонденцияларны облпотребсоюзтуң баштаар чериниң хуралынга чугаалашкаш, көдээге садыг ажылын экижидер дугайында Сүт-Хөл, Чаа-Хөл, Таңды райполарның баштаар черлеринге болгаш Мугур-Аксы сельпонуң даргазы эш Шөмбүлге дааскан.

◆

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг болгаш Кара-Тал көдээ Советтеринде көдээ интеллигенцияның иштинден чамдык кижилерниң арагаже хандыгып, арагалап алгаш шоп кылгылай бээрин илередип, көдээ корреспондент редакцияга чагаа бижээн. Ол дугайын Чаа-Хөл райкүүскомга редакция медээлээн.

Райкүүскомнуң даргазы эш М. Доржулдайның редакцияга дыңнатканы болза, көдээ корреспондентиниң илереткен фактылары хыналдадан шын болган. Ак-Туруг көдээ Советтиң хамаатылары эштер Б. Шмитти, Б. Воробьевти болгаш «Найырал» колхозтуң мал эмчилери эштер Товариштайны, Тырапааны администрация талазы-биле шыңгыы доңгуткан.

Школачыларның чайгы дыштанылгазы солун утка-шынарлыг болзун дээш

Өөредилге чылының сөөлгү дөрткү улдуңу—башкыларның, кижизидикчилерниң болгаш пионер вожатыйының, школаларның ажылынга эң-не харысалгалыг үе. Амгы үеде бүгү-ле школаларның башкылар коллективиниң болгаш улус өөредилгезиниң килдистериниң ажыл-чорудулгазы, бүгү күжү 1958—1959 өөредилге чылын чедиишкинниг доозарынче угланган.

Дөрткү улдуң чүгле эң сөөлгү шиитпирлиг улдуң эвес, а өөреникчилерниң чайгы дыштанылгазынга белеткелди чорударының харысалгалыг үези болур.

Чайгы дыштанылга үезинде өөреникчилер-биле чорудар ажылдарның кол-ла нептерээн хевирлери экскурсиялар, спортчу-массалыг маргылдаалар болур. Чайгы туризм бистиң областың школаларында моон мурнундалын бодаарга элээн экижээн. Ол черле чөп, чүге дээрге, туризм—дыштанылганың хандыкшылдыг хевири, күш талазы-биле дадыгылганың, культурлуг ниити билигниң байыдарының болгаш бойдустуң кайгамчыктыг чараш бүдүмелдерин өөреникчилерниң шын үнелеп билириниң дузалыг аян-чоруу болур.

Бистиң областың делгем девискээри болгаш чурумалдыг чараш үнүш бойдузу походтарны болгаш экскурсияларны чорударынга дыка таарымчалыг. Бистиң школаларывыста география башкылары кыжын, часкы болгаш чайгы үелерде походтарны организастап турар. Ол походтарны шын болгаш таарымчалыг организастаар ажыл Туран хоорайның болгаш Кызыл-Мажалыктың, Кызылдың № 1 ортумак школаларында эки тургустунган. Школачыларның болгаш пионерлерниң походтарын белеткеп, таарымчалыг эрттиреринге уругларның экскурсия-туризм талазы-биле область станциязы чугула рольду ойнап турар. 1600 өөреникчилер киришкен 10 экспедиция отрядтары анаа ажылдап турган.

Эрткен чайын бир-ийи хонук хуусаалыг походтарга 20 муң ажыг школачылар киришкен. Туризм болгаш походтаашкын талазы-биле область школачыларының бешки слёду дыка хөй өөреникчилерниң чериниң уун дүрген тып билирин, ону шын хемчеп билирин, агаар байдалын хайгаарап шыдаарын көргүскен болгай. Ындыг-даа болза ол слёт дыка хөй география башкыларының, чамдык школалар директорларының болгаш улус өөредилге килдистериниң удурткачыларының ажылында четпестерниң барын илереткен. Чамдык школаларда өөреникчилерни практиктиг чаңчылдарга кижизидериниң, класстан болгаш школадан дашкаар ажылдарның ам-даа четпес деңнелде тургустунганы слёт үезинде илерээн.

Таңды, Сүт-Хөл, Эрзин, Тожу, Чөөн-Хемчик, Өвүр школаларының төлээлери слётка шуут келбейн барган. А Чадаананың № 2 ортумак школазының отряды (ында география башкызы эш Шикин В. П.) мурнунда болуп турган область слёттарынга бирги черни ээлеп турган болза, белеткел чок болганындан эрткен чылдың слёдунга киржир аргажок болган.

Бо чылдың июньда Бии-Хем районнуң Кара-Хаак суурга аныяк туристерниң алдыгы область слёду болур. Ам болур походтарга болгаш экскурсияларга белеткел ажылы Бии-Хем болгаш Каа-Хем районнарының школаларында багай эвес чоруп турар. Бии-Хем районнуң школаларында районнуң аныяк туристериниң слёдунга белеткел ажылы эгелээн, а анаа шилилип үнгеннер область слёдунга киржир.

Каа-Хем районнуң чамдык школалары уругларның чайгы дыштанылгазынга белеткел ажылын колхозтар-биле кады чорудуп турар. «Совет Тыва» колхозта школаның 15 өөреникчилери Шушенское суурже экскурсиялап чоруур, а оларга автомашинаны колхоз бээр. Оларның соондан Бүрен-Бай-Хаак болгаш Ильинка школаларының өөреникчилери каттыжып алгаш хаптарлар. Районнуң дыка хөй школаларының өөреникчилери төрээн черинче походтап чорууптарлар. Районнуң бүгү школаларында чаңчыл болган пионерлерниң район слёдунга белеткел ажылдары кидин чоруп турар. Слётка школа санындан-на 15 кижи киржир. Орта белеткел ажылдарын болгаш эрттирерин харылзаары-биле ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Григорьевага удурткан оргкомитет тургустунган.

Кызыл хоорайның № 1 ортумак школазы геологтуг походка белеткелди эгелээн.

Школа директорлары экскурсия, туристиг ажылдарже чогуур кичээнгейни амдыгааштан эгелеп салыр херек. Школа болганынга пионерлерниң болгаш школачыларның ийиги Бүгү-эвилел экспедициязының отрядтары организастаттынган турар ужурлуг, а экскурсия-туризм талазы-биле областың бичии уруглар станциязы—даг экспедициязының Эргелелинден, музейден, план организацияларындан, колхозтар болгаш совхозтарның талазындан солун оналгаларны походтаар пионерлерге тургузуп, кылып бээр.

Чайгы дыштанылга үезинде уругларның күш-ажылчы кижизидилгезинче кичээнгейни улгаттырып, саазын, демир артынчызы чыырынга, колхозтарга болгаш совхозтарга көдээ ажыл-агый ажылдарынга киириштирери чугула. Эрткен чайын Улуг-Хем районунга 30 ажыг өөреникчилер бригадалары турган, ооң киржикчилери 9268 күш-хүннерни ажылдап ап, 120 га картофельди, 100 га кукурузаны өстүрген. А 6 бригадалар мал фермаларынга ажылдап турган. Ол ышкаш бригадалар Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнарынга турган.

Бо чылдың чайгы бүдүрүлге практиказынга база-ла чедиишкинниг белеткенип турган, эрткен чылдан артык түңнелдерни чедип алыры директорларның хүлээлгези болур.

Бистиң школаларывыста чүүл-бүрү бөлгүмнер ажылдап турар, ам оларның ажылы эде тургустунган болгай. Дыка хөй бөлгүмнер техника чурук тырттырарының, авиамоделизмниң талазы-биле пионер-инструкторларны белеткеп турар. Чайгы дыштанылга үезинде оларның ажылын база-ла хайгаарап башкарары негеттинер.

Чылдың-на районнарга болгаш обласка школачыларның техниктиг база уран-кылдыныглар талазы-биле делгелгелери эртип турган. Ол талазы-биле область делгелгези бо чылын май айда Кызыл хоорайга болур. Аңаа кирер эң эки кылдыныгларны шилип ап, күш-ажыл кичээлдеринге, школа мастерскаяларынга кылдынган шилиндек чүүлдерни база киирер херек. Область делгелгезинге Хову-Аксының ортумак школазы, Кызылдың № 1 болгаш 7 школалары эки белеткенип турар.

Кызыл хоорайга бо чайын школачыларның судомоделизм болгаш авиамоделизм талазы-биле маргылдаазы болур. Ол маргылдаага Сарыг-Септиң ортумак школазында эш А. С. Гавринге удурткан бөлгүм эки белеткенип турар.

1959 чылдың чайынында аныяк кукурузачыларның, малчыннарның, куш ажаакчыларының, туристерниң, химиктерниң, чурукчуларның Бүгү-эвилел слёттары болгулаар. Пионер болгаш комсомол организациялары, школа бүрүзү ол слёттарга киржир төлээде амдыгааштан ажылдап эгелээр ужурлуг.

Колхозтарның болгаш колхозтар аразының пионер лагерьлерин организастаар ажылды эгелээр үе ам келген. Аңаа комсомолчулар болгаш аныяктар идепкейлиг киржир хүлээлгелиг. А дыка хөй школачылар хоорайга дыштаныр, ынчангаш школалар чоогунга оларның дыштанылгазын шын организастаар.

Школа—чайгы дыштанылга үезинде уруглар-биле ажылдарның төвү болур ужурлуг. Школа бүрүзүнге дыштанылга үезинде ажылдары-биле эң дээре башкыларны, кижизидикчилерни, пионер-вожатыйларын арттырары чугула.

К. СВЕТАШОВА,
облоновуң инспектору.

Май бирин даштыкыга байырлааны

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының, бүгү чурттарның ажылчыннарының акы-дунма өзүзүнүң хүнүн—Май 1-ни делегейниң ажылчы чоннары, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен улуг бедүрлүүшкүн-биле байырлаан.

Бо чылын даштыкыга май бирниң байырлалдары тайбынны камгалаар болгаш быжыглаар дээш демиселге улустарның күжүн улам ыңай сырый каттыштырарының демдээ-биле эрткен.

Делегейниң ажылчы чоннарының байырлалын күш-ажылчы алдарлыг херектери-биле, социалистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннери-биле уткаан социализмниң күчүлүг лагериниң чурттарының улустары май бирин байырлалдыг болгаш өөрүшкүлүг байырлаан. Улустарның тайбынының болгаш айыыл чок чоруунуң идегелдиг чөленгиижи—социализмниң делегей системазын моон соңгаар-даа бүгү хемчеглер-биле быжыглаар деп боттарының чайгылыш чок шиитпирлиг чоруун социалистиг чурттарның ажылчы чоннары май 1-ниң хүнүнде чырыткыландыр көргүскеннер.

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА

Бүгү чурттарның ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн—майның бирин 650 миллион кыдат улус калбаа-биле демдеглээн.

Эртенден эгелээш-ле Пекинде Тяньаньмынь шөлге муң-муң кижилер—бүдүрүлгелерниң мурнакчылары, бедик дүжүттерниң мастерлери, эртемниң болгаш техниканың ажылдакчылары, аңгы-аңгы можуларда болгаш автономнуг районнардан төлээлер чыглып келген. Индирлерде—хөй санныг даштыкы аалчылар, Совет Эвилелинден аалчылар.

КБП ТК-ның даргазы Мао Цзэдун, Кыдат Улус Республиканың даргазы Лю Шао-ци, Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединиң даргазы Чжу Дэ, Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай болгаш күрүнениң база партияның өске-даа ажылдакчылары байырлал индиринге кестүп келирге чыылганнар үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Венгрияның революстуг ажылчын-тараачын чазааның даргазы Ференц Мюнних, ГДР-ниң улус палатазының президиумунуң даргазы И. Дикман, элээн хөй чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлериниң удуртукчулары база индирге турганнар.

Кыдат найысылалдың ажылчы чоннарының байырлал чыскаалын туг тудукчуларының колонназы ажыткан. Туктарның кырында — «Марксизм-ленинизм делгерезин!», «КУР делгерезин!», «ККП делгерезин!», «Совет Эвилели баштаан социализм лагери делгерезин!», «Бүгү делегейде тайбың делгерезин!» деп лозуннарны улуг иероглифтер-биле чуруп бижээн.

Шөл дээрге чечектерниң болгаш өңгүр өңнерниң далайы болу берген, ол дээрге пионерлер чоруп турганы ол. Ажылчыннарның колонназы Тяньаньмынь шөлче быжыг базым-биле чоруп, шөлдү таварты чүс муң ажыг машина тудугжулары, пөс-тааравычылар, Пекинниң өске-даа хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары эрткен.

Пекинниң ажылчы чоннарының байырлал чыскаалы күш-культуржуларының 14 муң кижилиг колонназы-биле доозулган.

Пекинге май бирниң чыскаалынга 500 муң ажыг кижи киришкен. Ол дээрге Коммунистиг партияны болгаш улусчу чазакты долгандыр кыдат улустуң сырый каттыжыышкынының, бо чылын—ийиги беш чылдың ийи чылында—экономиканы болгаш культураны улам ыңай дүрген бедүреринге, Кыдатка социализм тургузуушкунунга улам улуг чедиишкиннерни чедип алыр деп ооң чайгылыш чок шиитпирлиг чоруунуң чырыткыланчак көргүзүү болган. Шанхайга, Тяньцзинге, Шэньенге, Уханьга, Гуанчжоуга, Сианьга база байырлал чыскаалдары болган.

ГЕРМАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн—майның бирин Герман Демократтыг Республиканың найысылалы Берлинниң чону чүс-чүс муң ажылчы чоннар киришкен кайгамчык улуг чыскаал-биле демдеглээн. Чыскаалчыларның хөй санныг колонналары Берлинниң кудумчуларын болгаш шөлдерин эртен эрте-ле долуп келген.

Маркс—Энгельс шөлүн байырлалдыы-биле шимеп каастаан. Индирлерниң кырында—май бирниң байырлалының кайгамчык улуг эмблемазы — тайбының көге-бугазы, «Германия-биле тайбың керээзи дээш!», «Демилитаризастаттынган хостуг хоорай Барыын Берлин дээш!»—деп лозуннар. ГДР-ниң хоорайларының болгаш суурларының чурттакчылары чыскаалга ындыг лозуннарлыг үнүп келгени ол.

ГДР-ниң найысылалының ажылчы чоннарының индирлерге чыылган төлээлекчилери, Барыын Германиядан аалчылар, даштыкы 30 ажыг чурттардан келген профэвилелчи болгаш ажылчын төлээлер Германияның социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының бирги секретары Т. Ульбрихтиге, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы О. Гротевольга, Демократтыг Германияның Национал фронтузунуң Национал чөвүлелиниң президиумунуң даргазы Э. Корренска, Германияның Коммунистиг партиязының ТК-зының бирги секретары М. Рейманга, демократтыг партияларның болгаш массалыг организацияларның удуртукчуларынга изиг байыр чедирип турганнар.

Май бирниң байырлалы шериг парады-биле ажыттынган. Парад доозулган соонда чыскаалчыларның баштайгы колонналары шөлге кирип келгеннер. Чаңчыл ёзугаар май бирниң чыскаалын ажылар активистерге болгаш берлин бүдүрүлгелериниң мурнакчыларынга, күш-ажылдың маадырларынга, национал шаңналдың лауреаттарынга индирлерден байыр чедирип, хол чайгап турган.

Чыскаал киржикчилериниң аразында—Барыын Берлинниң муң-муң ажылчы чоннары. Демократтыг Берлинниң чону-биле кады олар болза, Барыын Берлинде дайын айыылының одаан чок кылырын негеп, рейстаг баарында сектор кызыгаарынга барыын-берлин реакциоверлерниң кылганы чөңгээчи митингиге боттарының удурланыышкынын илергейлеп турган.

ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, ГСЧП-ниң Улуг Берлинде организациязының округ удуртулгазының бирги секретары Пауль Фернер болгаш профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының чиңгине секретары Луи Сайян чыскаалчыларга байыр чедирип, чүве чугаалааннар.

ГДР-ниң найысылалының май бир чыскаалы каш-даа шактар үргүлчүлээн. ГСЧП-ниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың чазааның политиказын чоннуң деткип турарының бүзүрелдиг херечизи ол болган.

ГДР-ниң хөй-хөй хоорайларынга май бирниң хөй муң кижилиг чыскаалдары болган.

ПОЛЬША УЛУС РЕСПУБЛИКА

Польшаның ажылчы чоннары май бирин байырлалдыг болгаш өөрүшкүлүг байырлааннар. Эртем болгаш культура ордузунуң чанында шөл кайгамчык чаагай шинчилиг кестүп турган. ПКАП ТК-ның бирги секретары В. Гомулка, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң даргазы А. Завадский, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Циранкевич болгаш политиктиг партияларның база профэвилелдериниң өске-даа удуртур ажылдакчылары, а ол ышкаш Индонезия Республиканың ам Польшада чоруп турар президентизи Сукарно эртенгиниң 10 шакта төп индирге үнүп келгеннер.

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң өмүнээзинден В. Гомулка делегейниң ажылчы чоннарының байырлалы-биле холбаштыр Польшаның ажылчы чоннарынга байыр чедирген.

Ооң соонда май бирниң чыскаалы эгелээн. Ону туг тудукчуларының колонназы ажыткан. Оларның соо-биле индирниң баарынга польша революстуг ажылчын шимчээшкининиң хоочун кижилери, уруглар, аныяктар, польша найысылалының үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң коллективтери эрткен.

Варшаваның ажылчы чоннарының байырлал чыскаалы каш-даа шактар үргүлчүлээн.

Республиканың бүгү-ле хоорайларынга болгаш чурттакчылыг черлеринге май бирниң чыскаалдары, митингилери, улустуң селгүүстээшкиннери болгулаан.

ЧЕХОСЛОВАК РЕСПУБЛИКА

Чехословакияның байырлалдыы-биле каастап шиметтинген найысылалы—Праганы часкы хүннүң чырык херелдери эртен-не дүй алы берген. Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң май бирге кыйгырыгларын бижээн лозуннарны бажыңнарның ханаларында аскан турган.

Эртенгиниң 8 шакта-ла Вацлав шөлдү чыскаалчылар дола берген. Республиканың президентизи болгаш ЧКП ТК-ның бирги секретары Антонин Новотный, чазактың даргазы Вильям Широкий, Национал хуралдың даргазы Зденек Фирлингер болгаш республиканың өске-даа удуртур ажылдакчылары, КУДР-ниң Улустуң Дээди хуралының президиумунуң ам Чехословакияда аалчы болуп чоруп турар даргазы Цой Ен Ген чазак индиринде турганнар.

Эш Антонин Новотный доңчу чүве чугаалааш, делегейниң ажылчы чоннарының байырлалы—майның бири-биле холбаштыр чыылганнарга байыр чедирген. Ооң соонда байырлал чыскаалы эгелээн. Социализм тургузуушкунунга Чехословакияның чедиишкиннериниң дугайын. Праганың ажылчы чоннарының май бир чарыжының чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар хөй санныг транспарантыларны чыскаалчылар тудуп алган чоруп турган.

Чехословак Республиканың ажылчы чоннары чер болганга май бирге боттарының чаңгыс эптиин, Маркстың—Ленинниң улуг идеяларынга шынчызын, улуг социалистиг лагерьниң чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын моон соңгаар-даа сагып кадагалаар шынчы чүткүлдүүн, социализм тургузуушкунунуң талазы-биле чехословак улустуң мурнунда турар сорулгаларны алдарлыы-биле күүседир деп шиитпирлиин көргүскеннер.

БОЛГАРИЯНЫҢ УЛУС РЕСПУБЛИКАЗЫ

Улусчу Болгарияның найысылалынга май бирниң хүнүнде улустуң байырлалдарының төвү—байырлалдыы-биле шиметтинген, Сентябрьның 9-зу дээр шөл болган. Георгий Димитровтуң мавзолейиниң индиринден Болгарияның Улустуң хуралының президиумунуң даргазы Димитр Ганев, Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының бирги секретары Тодор Живков, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Антон Югов база партияның болгаш чазактың өске-даа удуртукчулары ажылчы чоннарның байырлал чыскаалынга байыр чедирип турганнар.

Болгарияның найысылалының ажылчы чоннары чурттуң экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедир дээш демиселге күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын ол хүн база чоргаарланыышкын-биле илеткээн.

Софияга улустуң байырлал чыскаалы каш-даа шактар үргүлчүлеп, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң херээнге Болгарияның ажылчы чоннарының чайгылыш чок шынчызының чырыткыланчак көргүзүү болган.

ВЕНГР УЛУС РЕСПУБЛИКА

Венгр Улус Республиканың найысылалы май 1-де байырлалдың бүгү-ле хевир шинчизи-биле эртен эрте одунган. Эртенгиниң 7 шакта-ла Будапештиниң кудумчуларынга оркестрлер чаңгыланып, байырлалдыы-биле кеттинген хоорайжылар чыглыр черлеринге чыглып эгелээн. Оортан чечектелчек колонналары-биле май бирниң байырлалының төп черинче—Дьердь Дож аттыг улуг кудумчуже чылып чорупкан.

10 шак. ВСАП ТК-ның бирги секретары Янош Кадар, ВУР-нуң президиумунуң даргазы Иштван Доби, Венгрияның профэвилелдер Чөвүлелиниң даргазы Миклош Шомоди төп индирге кестүп келгеч. ВСАП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү болгаш ТК-ның секретары Дьердь Марошан найысылалдың ажылчы чоннарынга май бирниң байырын чедирип, чүве чугаалаан.

Фанфаралар чаңгыланып турган. Найысылалдың алдарлыг кижилери болгаш даштыкы аалчылар дола берген индирлер баарында шөлге чыскаалчыларның баштайгы колонналары кирип келген. Оларны партияның болгаш чазактың удуртукчулары баштап келген. Мурнунда—ажылчын камгалалдың батальону. Ажылчыннар кызыл, ак-көк, кызыл-ак-ногаан национал туктарны, социалистиг лагерь чурттарының туктарын ап чораан. Оларның соо-биле найысылалдың аңгы-аңгы районнарының ажылчы чоннарының колонналары чоруткан.

Чыскаалчылар төнчү чок агым-биле эртип турган. Колонналарның бирээзинде сураглыг чехословак аян-чорукчулар Иржи Ганзелка биле Мирослав Зикмунд олар машиналарга олуруп алган чоруп турган, Азия болгаш Океания чурттарынга беш чылга санаттынган аян-чорукту олар чоокта чаа эгелээн.

Будапештиниң чартык миллион ажыг кижи киришкен ажылчы чоннарының күчүлүг чыскаалы дөрт ажыг шак үргүлчүлээн. Найысылалдың күш-культуржуларының каас-чараш парады-биле чыскаал доозулган.

ИНДИЯ РЕСПУБЛИКА

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн, бүгү чурттарның улустарының акы-дунма өзүзүнүң хүнүн — майның 1-ин Индияның ажылчы чоннары калбаа-биле демдеглээн. Митингилер болгаш чыскаалдар бүгү чуртка болган. Чурттуң үлетпүрлүг төптеринге — Бомбейге, Калькуттага, Мадраска болгаш өске-даа хоорайларга массалыг митингилер болган. Делиге май бирин эртирер талазы-биле комитет чыскаал организастаан, ол чыскаал найысылалдың кол кудумчуларын болгаш үлетпүрлүг районнарын таварты эрткен. Ооң соонда болган митингиге Индияның профэвилел удуртукчулары чүве чугаалаан.

ФРАНЦИЯ

Май бирниң байырлал чыскаалдарын француз чазак хоругдаан турзажок, Францияның пролетариады бодунуң байырлалын бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның районнарынга хөй кижилиг хуралдар-биле, митингилер-биле болгаш чыскаалдар-биле демдеглээн. Чурттуң ажылчы чоннары Францияның Коммунистиг партиязының кыйгырыын ёзугаар май бирниң хүнүн демдеглээн, олар болза «боттарының дүрүм ёзугаар негелделерин хандырар дээш Францияның чонунуң күш-ажылчы кезектериниң демиселиниң чедиишкинниг болурунуң кол үндезини ажылчы чоннарның бүгү күштерин каттыштырары, ажылчын аңгының чаңгыс эви болуп турар» дээрзин тодаргай медереп билгеннер. Сена департаментизиниң күш-ажылдың бүгү-нити конфедерациязының профэвилел каттыжыышкынының удуртулгазының кыйгырыын ёзугаар Парижте күш-ажыл палатазының бажыңының баарынга ажылчы чоннарның хөй муң кижилиг митингизи болган.

Кызыл болгаш националдың үш өң туктары-биле күш-ажыл палатазының бажыңын шимеп каастаан. Кызыл хилиң пөс-биле каастаан балконда—ФКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң кежигүнү болгаш секретары Жак Дюкло, күш-ажылдың бүгү-нити конфедерациязының чиңгине секретары Бенуа Фрашон болгаш оон-даа өскелер. Бажында: «Май 1 делгерезин!», «Чаңгыс эп делгерезин!» деп лозуннар.

Күш-ажылдың бүгү-нити конфедерациязының чиңгине секретары Бенуа Фрашон митингини ажыткан. Күш-ажылдың бүгү-нити конфедерациязының Париж районунуң профэвилелдер каттыжыышкынының чиңгине секретары Эжен Энафф, ном ажылдакчыларының федерациязының чиңгине секретары Эдуард Эни болгаш күш-ажылдың бүгү-нити конфедерациязында кирип турар металлистерниң федерациязының чиңгине секретары Леон Мовэ чыылганнарга чүве чугаалааш, боттарының эргелери дээш француз ажылчы чоннарның болгаш бүгү улустуң идепкейлиг демиселиниң дугайын демдеглээннер.

Ажылчы чоннарның митингилери, чыскаалдары болгаш хуралдары Марселге, Страсбургка, Бордога болгаш Францияның өске-даа хөй-хөй хоорайларынга база болган.

ИТАЛИЯ

Италия ажылчы чоннар май бирниң байырлалын калбаа-биле демдеглээннер. Демократтыг организацияларның кыйгырыын ёзугаар миллион ажылчы чоннар чурттуң хоорайларының болгаш суурларының шөлдеринге май бирниң митингилеринге чыылганнар. Римге, Миланга, Туринге, Болоньеге болгаш Италияның өске-даа улуг хоорайларынга эң-не хөй кижилиг митингилер болган.

* * *

Май 1-ниң хүнүнде байырлал чыскаалдары, митингилер болгаш хуралдар Бухарестиге, Улан-Баторга, Пхеньянга, Тиранага, Ханойга, Белградка, Джакартага, Хельсинкиге, Цейлонга, Оттавага, Венага, Стокгольмга, Ослога, Токиога болгаш делегейниң чурттарының өске-даа хөй-хөй хоорайларынга база болгулаан.

(СЭТА).

Совет-ирак чугаалажыышкыннар

БАГДАД. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Ирак Республиканың аразынга культурлуг кады ажылдажылга дугайында чугаалажыышкыннар ында эгелээн.

Чугаалажыышкыннарны ажытпышаан, чырдыышкын министри болгаш ирак төлээлерниң баштыңы Мохи эд-Дин Абдель Хамид культурлуг кады ажылдажылга дугайында дугуржулга кылырынче ийи чурттарның чүткүлүнге байыр чедирип турарын медеглээн. Улустар аразынга культура болгаш эртем талазы-биле кады ажылдажылга база харылзаалар кезээде туруп келген болгаш туруп үргүлчүлеп турар, чүге дээрге олар болза культураның, эртемниң хөгжүлдезинге идиг берип, кижиниң бодалының чедингир чоруун калбартып турар. Бистиң чурттарывыстың аразынга культурлуг кады ажылдажылга дугайында дугуржулганы кылыры ол негелделерге таарышкан болур деп санап турар бис деп министр чугаалаан.

Иракка июль 14-түң революциязындан бээр бистиң чазаавыс болуунуң политиказын кайы-кайызынга ажыктыг болурунуң принцивинге, делегейниң бүгү улустары-биле кады ажылдажылганың принцивинге таарыштыр тургузуп келген деп министр чугаалаан. Шаанда Ирактың политиказы бүгү ирак улустуң эрге-ажыктарын эвес, харын кижилерниң кызыгаарланчак бөлүүнүң эрге-ажыктарын илередип чораан. Ам бистиң чуртувуска социал болгаш экономиктиг депшилгени тургузарынче кирипкенивисте, эртемниң болгаш культураның бүгү талаларынга хөгжүлдениң эргежок чугулазын биле бердивис. Ам кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дуза эреп, боттарывыстың бүгү-ле өңнүктеривисче, ооң иштинде Совет Эвилелинче холувусту сунуп тур бис... Бистиң ийи чурттарывыстың аразынга культурлуг кады ажылдажылганың үндезиннерин салыр дээш бөгүн чыылдывыс. Бо культурлуг кады ажылдажылга бистиң аныяк республикавыстың депшилгезинге болгаш чечектелиишкининге чугула фактор, бистерниң аравыска найыралды быжыглаарынга фактор болур дээрзинге бүзүрел турар бис деп ол чугаалаан.

Совет төлээлерниң баштыңы, Совет Эвилелиниң Ирак Республикада элчини Г. Т. Зайцев харыы сөс чугаалаан.

Касабланкада делегей ярмарказы

ПАРИЖ. (СЭТА). Делегейниң чаңчыл болган 15-ки ярмарказы Марокконуң эң улуг хоорайы—Касабланкада эртип турар. Ында 21 чурттар, оларның аразында Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика, Польша, Чехословакия, Болгария, Венгрия, Марокко, Англия, АКШ, Франция, Италия, ГФР, Каттышкан Араб Республика, Тунис киржип турар.

Касабланкадан дамчытканың ёзугаар алырга, ярмарканы ажыдарының ёзулалынга Марокконуң хааны V Мохамед, министрлер Чөвүлелиниң даргазы Мулай Абдалла Ибрагим, министрлер, дипломаттыг корпустуң кежигүннери, Марокконуң хөй-ниитизиниң кескү ажылдакчылары, делегейниң янзы-бүрү чурттарының садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери олурушкан.

V Мохамед хаан ярмарканы ажыткаш, ярмарканы эргип көөрүн Касабланкага делегей ярмарказынга бир-ле дугаарында киржип турар Совет Эвилелиниң павильонундан эгелээн. Совет павильон делгииринден Черниң кылымал эдеринчилериниң модельдерин, үлетпүр продукциязының кылыгларын, янзы-бүрү дериг-херекселдерни хаан улуг сонуургал-биле көрген. Ооң соонда V Мохамед Кыдат Улус Республиканың болгаш өске-даа чурттарның павильоннарынга чораан.

Касабланкада делегей ярмарказы Марокконуң хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде турар. Хөй санныг көрүкчүлер, даштыкы фирмаларның болгаш компанияларның төлээлекчилери эртенден эгелээш кежээ орайга чедир ярмарканың девискээрин дола берген чоруп турар. Амыдыралдың янзы-бүрү талаларынга социалистиг лагерь күрүнелериниң кайгамчык улуг чедиишкиннерин көрүнчүктелдир көргүзүп турар Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш социалистиг өске-даа чурттарның павильоннары улуг чедиишкинниг болуп турар.

Ярмаркага Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың киржилгези аңгы-аңгы күрүнелерниң аразында садыг-үлетпүр харылзааларын таарыштыр тургузарынга улуг рольду ойнап турарын онзалап демдеглевишаан, ярмарка дугайында делгеренгей материалдарны ол черниң парлалгазы бижип турар.

Мегечилер

Облкоммунал ажыл-агый чериниң тудуг-эптелге конторазының ажылчыны Биче-оол Хертек чула пактапкан соонда ыявыла коргунчуг дүш дүжээр. Чамдыкта узун кудуруктуг сарбашкыннар-даа, а чамдыкта селеме мыйыстыг сарлык буталары-даа дүжегилээр. Эзирикте ооң бодал сагыжынга шуут-ла бүттүнмес элдеп-эзин чүвелер-даа киргилээр.

Ооң бир дүжүнге чериниң кылымал эдеринчизин аът ышкаш мунупкаш ужуп турган, делегейни бир дээскингеш, Кызылдың аэродром чанынга төк кээп дүшкен. Ооң ол «Чайлаг» деп автобус доктаар чер чоогунга калгып орда танывазы кижилер ооң чыып алган хамык акшазын хунаап алгаш, Улуг-Хемче киир октаптар-дыр дишкеш сугже сөөртүп туруп берген.

— Ат болду ха-дунма, камгаланар!—деп дээрбечилер-биле чула бержип, эдеринчиден төк кээп дүшкен кижи алгырып эгелээн. Эртип чыткан кижилер кыпсынчыг алгыны дыңнааш, чеде бээрге оңгар иштинде бир эзирик кижи давандазан сарбаңнадып чыткан. Ону шагдаа чериниң эзириктер эзээртир өрээлинге хондурган, а эртенинде «каражадаан» кижи оттуп келгеш:

— Буруулуг болдум, даргалар! Баштак аарыг болгаш, мегелеп ынчап турганым ол ийин — дээн.

Биче-оолдан аңгыда «үптедипкен» кижилер өттүнүп үр болгаш кызымаа-биле делирленир «баштак» кижилер база бар. Оларның бирээзи Бии-Хем райпозунуң ажылдакчызы Федор Артемьев-дир.

Ол бажын ажыр пактапкаш, дүнеки «дээрбечилер» дугайында «коргунчуг» тоолду чогааткан. «ГАЗ—569» деп маркалыг авто-садыг машиназы-биле Ленинка суурдан Туранче эрткен күзүн ол чоруп орган. Ооң оруунга чаш уруг туткан херээжен кижи «Мени олуртуп ап көрүңер!» деп холун көдүрген. Кашпагай чолаачы машиназын тургускаш, кабининден үнүп кел чорда алгы-кышкы, сыгыт-даа сыйт-ла дээн. Дүннүң караңгызындан ийи улуг кара кижи үнүп келген. Дижинге чедир чепсегленген ол ийи кижи чолаачыны тудкаш, угаан медерелин ышкынгыже сылба «эттеп» каапкан.

— Эттеткен балыгларыңарның сорбуларын-даа болза көргүзүңер!—деп райкүүскомнуң шагдаа килдизинге Артемьевтен дилээн.

— Балыглар бүде берген — деп аскы арагазыг чолаачы харылаан. Ол сергек, чүгээр апаарга байысаалганы уламчылаан:

— Өөк хемниң чоогунга авто-садыг канчап аңдарлы берди?

— Дээрбечилер болбас ийикпе.

— Оларның даштыкы хевирин чугаалаңарам?

— Бирээзи сарыг, а бирээзи— кара хевирлиг кижилер ийин.

— Ол дугайын шагдаа черинге дораан чүге медээлевейдиңер?

— Уттупкан мен.

Херечилер Трешканов, Кузьмин, Ермаков болгаш өскелер-даа чолаачы-садыгжының эзирик хап турганы, авария кылып кааның херечилезе-даа Артемьев үүлгеткен херээн дүнеки «дээрбечилерже» чууй каап нүгүлдээш орар. Авто-садыгның чолаачызы болгаш садыгжызы арагачы Артемьев от «тоолу»-биле чүнү чедип алыксааныл? Харыы бөдүүн. Ол райпо баштаар чериниң хыналда чогун ажыглап, авто-садыгны арага садар чер кылып алган. Ол арагалаар өөрү-биле машинаның иштинге та чеже шил спирти божудкан чүве, ол амдыызында санаттынмаан. Бир эвес Бии-Хемниң райпо даргазы эш Матюков көрүңгүр кижи турган болза шаңде өскүссүрей берген турган авто-садыгны, ооң чанында тендирээн, билир-билбес эзирик чолаачы-садыгжыны бо-ла көрүп каар турган ийик. Артемьевтиң галстугунуң артынче 4 муң хире рубльдиң арагазы ажа берген, а ооң өртээнге согур-даа копеекти төлевээн. Өрези көвүдеп, кара бажың дүжүнге кирип турар апаарга, авто-садыгны сугже киирипкеш, үптекчилерже буруузун чууй каап-тарын бодап алгаш ол, оозун боттандырган-даа. Арагачы-булгамык Артемьев 6 айлар дургузунда үүлгеткен херээн дүне кестүр «дээрбечилерже» чууй каап туруп берген. Чамдык хоойлу ажылдакчыларының ол меге тоолга шынзыгып орарын кижи кайгаар.

Ол ышкаш ындыг оорлар дугайында меге тоолдарны чамдык самчыгдакчылар база ажыглап турар. Барыын-Хемчиктиң Хөнделең сумузунга магазинге санажылга кылырга 6384 рубль самчыгдал илерээн, а ооң эргелекчизи Хертек Шыырап ур-даа боданмайн: «Печка хоолайын дамчып меңээ өш-өжээнниг оор кижилер киргеш ол-ла түннүң бараанын уштуп алгаш-ла барган болгай» деп харылаан.

Ол-ла түңге таарыштыр бижиттинген ийи меге фактура тывылбаан болза райпо баштаар чериниң даргазы эш Наймит-оол самчыгдакчыга бүзүрээр ийик.

Кызыл-Мажалык АТК-зының чолаачызы Леонид Бейдин удур чоруп орган машина-биле машиназын үскүлештирипкеш:

— Менде буруу-даа чок. Мээң машинамга машиназын үскүлештирген кижи мезинден төрээ-ле согур кижи болбас ийик бе?—деп, мегелээн. АТК-ның начальниги эш Дворков шуут «согур» чолаачыда буруу бар-дыр дээш Бердинни камгалап алган.

Улуг-Хем районнуң Арыскан школазының кассири Тимофей Сунчуков бир катап магазинге эзирик келгеш, садыгжыже, ында турган кижилерже дүпкүрүп туруп берген. Ону районо эргелекчизи эш Чигиридов айтырарга:

— Недон төрээ-ле ужар аарыг кижи мен. Ушкан соонда аскы-думчуумдан чараа болган чок-ла чаштап эгелээр чүве — деп, мегелеп тайылбырлаан. Ооң элээн болганда эш Чигиридовка Сунчуковтуң дүн-хүн чок арагалап турарын бижээн бөлүк башкыларның чагаазы келген. Эш Чигиридов база катап ооң-биле чугаалажып эгелээн:

— Мен ийис кижи мен. Мээң ийис эжим мен-биле карачаңгыс дөмей, а ооң арагалаарын канчаар боор! Ону көргеш мени деп соора таваан-дыр — деп мегелээн.

Сунчуков 9332 рубльди самчыгдап, арагалап каапканда ам-на районо эргелекчизи ону ажылындан хостаар ужурга таварышкан.

Арагачы-булгамыкчыларның аргазы-ла хөй. Хөй-нити организацияларының удуртукчулары оларга бүзүрээрин соксадыр херек.

В. МИЛЮТИН.

Ижин-шөйүндүнүн халдавырлыг аарыглары

Ижин-шөйүндүнүң эң-не нептерээчел халдавырлыг аарыглары болза: **ижин тиви, дизентерия болгаш уругларның кыжык аарыы болур**. Ижин-шөйүндү аарыглары ылаңгыя ийи хар чедир уругларга дыка айыылдыг. Халдавырлыг ижин-шөйүндү аарыгларының микробтары болза, кижиниң организминге чүгле аас дамчыштыр, хирлиг аъш-чемден азы сугдан тыптыр. Ижин-шөйүндүнүң халдавырлыг аарыгларының микробтары аарыг кижиниң албанынга, а ижин-тифозтар сидикте туруп турар.

Шөйүндү микробтары кире берген ижер суг болза, ижин-шөйүндү аарыгларын нептередириниң база-ла чылдагааны болур. Ижин тивинден болгаш дизентериядан аарып эрткен кижилер эттингениниң сөөлүнде-даа долгандыр туруп турарларга мырыңай-ла айыылдыг эвес деп болбас. Чамдык кижилер ижин тивиниң азы дизентерияның микробтарын үр үе иштинде тарадып болур. Бир эвес гигиенаның чурумун сагывас болза, долгандыр турар кижилерге халдавырлыг аарыгны белен тарадып болур.

Халдавырлыг ижин-шөйүндү аарыгларын тарадпас дээш баш бурунгаар чорудар хемчеглер болза, аарыг кижини дүрген-не эмнелге черинге чыттырар болгаш ооң чурттап турган оран-бажыңынга дезинфекцияны чорудары чугула.

Медицина дузаламчызы чогуур өйүнде көргүстүнген турар болза, аарыгның нарыыдаашкынының тыптырын баш бурунгаар болдурбас. Ынчангаш кузуп, куду олуртуп, азы аарып турган үеде эмчини доп-дораан чалап келдирер херек. Ижин тивин болгаш дизентерияны хирлиг холдарның аарыы дээр. Ынчангаш хамыктың мурнунда холдарны үргүлчү арыг-шевер болдурар дээш кичээнгей салыр. Чемнениринниң мурнунда болгаш албанаар-бажыңга барганының сөөлүнде холдарыңарны үргүлчү саван-биле чунар.

Аъш-чемниң артыын стол кырынга артырбаңар, сээктерни бүгү-ле аргалар-биле чок кылыңар. Чиг суг болгаш хайындырбаан суг ишпеңер. Ногааларны, каттарны болгаш чимистерни хайындырган суг-биле чуп, арыглааш чиңер. Чуртталга бажыңының, кажаа-хериминиң болгаш ниити ажыглал чериниң арыг шеверин сагыңар. Ижин тивинге болгаш дизентерияга удур камгалаттынарының тарыышкынын кылыңар.

Ижин тиви-биле болгаш дизентерия-биле демиселдиң чурумун сагывышаан, силер болза, бот-боттарыңарны, уругларыңарны болгаш долгандыр турар кижилерни ол айыылдыг аарыглардан камгалаар ужурлуг силер.

Тыва областың Санитар-чырдыышкын бажыңы.

Редакторнуң оралакчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 37-13, бөдээ ажыл-агый, иштики информация килдистериниң 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 22-64, чагаа килдизиниң 21-27, бухгалтерияның 35-24, корректорларның 20-60.

ТС—00750

Чагыг № 1222 Культура эргелелиниң типографиязы.